

UDK 929:930.25(497.4):061.2-057.95
Prejeto: 16. 5. 2024

Predstavitev novo imenovanih častnih članic in članov Arhivskega društva Slovenije

ANJA PROPS (ur.)

konservatorica restavratorka
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska ulica 1, SI-1102 LJUBLJANA,
e-pošta: anja.props@gov.si

Izvleček

Ob 70. obletnici Arhivskega društva Slovenije se je dosedanjim častnim članom pridružilo sedem novih imen. Odločitev o podelitvi naziva častnega člana sprejema zbor članov na podlagi predloga izvršnega odbora društva. V skladu s 13. členom Pravil Arhivskega društva Slovenije lahko pisno pobudo za imenovanje poda kateri koli organ društva ali najmanj trije člani društva. Častni član lahko postane tako slovenski kot tudi tuji polnoletni državljan.

Podelitev naziva častnega člana ni le priznanje posameznikom, temveč tudi priznanje za njihov trajni prispevek k bogastvu arhivske dediščine Slovenije. Seznam častnih članov, ki seže v leto 1983, priča o bogati zgodovini in raznolikosti prispevkov posameznikov k razvoju arhivske stroke in delovanju društva. Med častnimi člani najdemo strokovnjake s področja arhivistike, zgodovine in sorodnih disciplin, ki so s svojim delom pustili neizbrisen pečat na področju ohranjanja kulturne dediščine.

Abstract

PRESENTATION OF THE NEWLY APPOINTED HONORARY MEMBERS OF THE ARCHIVAL SOCIETY OF SLOVENIA

On the occasion of the 70th anniversary of the Archival Society of Slovenia, seven new names joined the current honorary members. The decision to award the title of honorary member is made by the assembly of members on the basis of the proposal of the executive board of the Society. A written initiative for appointment may be submitted by any body of the Society or by at least three members, in compliance with Article 13 of the Rules of the Archival Society of Slovenia. An honorary member can become both a Slovenian and a foreign adult citizen. The award of the title of honorary member is not only a recognition of individuals, but also a recognition of their lasting contribution to the richness of the archival heritage of Slovenia. Commencing in 1983, the list of honorary members bears witness to the numerous and varied contributions made by individuals to the advancement of the archival profession and the functioning of the association. Experts in archival science, history, and related fields who have made a lasting contribution to the preservation of cultural heritage are among the honorary members.

Ključne besede:

častni člani,
Marija Hernja
Masten, Bogdan
Kolar, Marjeta
Matijević, Emica
Ogrizek, Zdenka
Radminič Bonin,
Jurij Rosa, Jedert
Vodopivec
Tomažič

Key-words:

honorary
members, Marija
Hernja Masten,
Bogdan Kolar,
Marjeta Matijević,
Emica Ogrizek,
Zdenka Radminič
Bonin, Jurij Rosa,
Jedert Vodopivec
Tomažič

Marija Hernja Masten

(Foto: Osebni arhiv Marije Hernja Masten)

1. Marija Hernja Masten

(avtorica Katja Zupanič)

Marija Hernja Masten je bila rojena v obrtniško-lončarski družini Hernja v Ormožu, ki se je leta 1955 preselila na Ptuj. Njen oče je bil poznan kot zadnji ptujski lončar. Odnos do preteklosti in svojega mesta je začela razvijati že zelo zgodaj, saj so se vanjo vtisnile številne podobe mestne arhitekture in zgodbe ljudi, potem ko je skupaj z očetom kot majhna deklica prisostvovala pri vgradnjah lončenih peči na domovih naročnikov. Učenje violine v mladosti ji je dalo tisto potrebno disciplino in vztrajnost, ki ju je pri svojem delu potrebovala, kot velika ljubiteljica kina (bili so sosedi Mestnega kina Ptuj) je svoje obzorje širila tudi s sedmo umetnostjo, medtem ko je njena življenjska energija prišla do izraza v plesni šoli, kjer je najraje uživala v ritmičnih sambo, kar ustreza tudi njenemu značaju.

Kot sama pove, je bila njena zaposlitev v arhivu naključna. Po končani gimnaziji jo je poklical prof. dr. Anton Klasinc, takratni ravnatelj ptujskega arhiva, in jo povabil v arhiv. Vedel je, da Marijo izredno zanima zgodovina, tudi njene naloge so izstopale. Delati je začela kot arhivska referentka, po desetih letih je postala arhivska strokovna sodelavka – upravna delavka in kasneje arhivistka. Ob delu je kasneje diplomirala in tako polnih štirideset let spoznavala vse plati svojega poklica, ki ga je (in ga še) doživljala kot poslanstvo. Arhiv ji je tudi vselej nudil okolje, v katerem se je lahko razvijala in vključevala v razne tokove raziskovanja.

Svojih začetkov v arhivu se rada spominja. Tako izvemo, da je bil del delovnega časa namenjen študiju: spoznavanju zgodovine arhivistike, administracije, ki se je čez stoletja spreminjala, preučevanju pravnih vprašanj, zgodovini svojega kraja. To je za arhivista ključno, saj mora ta biti »zelo široko odprt človek«. Mnogokrat so na terenu dobesedno reševali gradivo pred uničenjem. To je bil tudi čas intenzivne faze razvoja in etabliranja slovenske arhivske stroke. Izmed številnih vprašanj sta izstopali ingerenca nad arhivi in povezanost arhivov z javnostjo. V stroki so bila številna nedodelana področja metodologij strokovnega dela, kot so odbiranje gradiva, prevzemanje gradiva v arhiv, vodenje evidenc, urejanje, popisovanje in izdelava pripomočkov za uporabo ter uporaba arhivskega gradiva. Arhivi niso imeli niti splošnega pregleda nad lastnim gradivom, obstajal je le en splošni popis, ki ga je pripravila Skupnost arhivov Slovenije leta 1965. Porajala so se številna vprašanja v zvezi z metodologijo njihove izdelave in objavo. Marija je bila del vseh

teh dogajanj, vseskozi se je dejavno ukvarjala tako z vprašanji in težavami iz arhivske znanosti kot tudi s preučevanjem starejšega arhivskega gradiva in posledično zgodovine območja, ki ga arhiv pokriva.

Delala je za restitucijo arhivskega gradiva, kjer je opravila popisovanje gradiva v Štajerskem deželnem arhivu skupaj z dr. Tonetom Ožingerjem, dr. Jožetom Mlinaričem in dr. Petrom P. Klasincem. Njen osebni stik s Štajerskim deželnim arhivom v Gradcu je omogočil pomoč v vojni prizadetemu arhivu BiH, da so mu dostavili arhivsko opremo. Za prepoznavnost arhiva in njegovega dela je opravila pionirsko delo, ko je uvedla strokovne ogled v Zgodovinskem arhivu na Ptuj. Večino delovne dobe je bil njena poglavitna dejavnost skrb za starejše arhivsko gradivo. V okviru svojega znanstvenega dela, ki ga je posvetila raziskovanju starejše zgodovine ormoško-ptujskega območja, je izvedla številna predavanja, kolokvije in znanstvene simpozije. Med najpomembnejše projekte, ki jih je vodila, spadata raziskovanje in obdelava obeh ohranjenih ptujskih statutow (1376 in 1513), za katera so izdali tudi faksimile. Pod njenim vodstvom so na temo ptujskih statutow izvedli več znanstvenih simpozijev, izdali zbornik razprav in različne publikacije. Raziskala je tudi pečate in grb mesta Ptuja, ptujske meščane, mestno hišo, njena zadnja obsežna raziskava je bila posvečena zgodovini dominikanskega samostana. Predvsem kot urednica zbornikov je sodelovala s številnimi društvi, osnovnošolcem, dijakom in študentom je pomagala pri pripravi raziskovalnih in diplomskih nalog. Sestavni del stikov z javnostjo so bile tudi stalne in občasne razstave, pri čemer je bila avtorica ali je v timu sodelovala kot soavtorica.

V letih 1996–1998 je bila predsednica Arhivskega društva Slovenije, ki je bilo pomemben člen v razvoju arhivske stroke in je ob svojih letnih zborovanjih obravnavalo vse vrste strokovnih vprašanj. Njena prizadevanja so tudi v društvu stremela k prepoznavnosti Slovenije v mednarodnih arhivskih krogih. Navezala je številne stike z drugimi, s sosednjimi arhivskimi društvi in z možnostmi vključevanja ADS v evropske projekte. Na raznih tujih kongresih, kamor je bilo povabljen ADS, je predstavila delo in razvoj društva (Darmstadt, Dressden, Nurnberg, Trier, Zug). V parlamentu vložen novi zakon o arhivskem gradivu in o arhivih je bil v času njenega predsedovanja pripravljen za drugo branje. Prav tako je bil sprejet mednarodni kodeks etike arhivarjev, ki je bil sprejet na konferenci v Pekingu. Leta 1996 je na Ptuj organizirala Mednarodni kolokvij »Delovne skupnosti srednjeevropskih arhivskih društev na Ptuj«. Znana je bila tudi po tem, da je pripravila in vodila vsakoletno strokovno ekskurzijo ADS, ki je zbližala kolege, sodelavce in omogočila ogled tujih arhivov na sproščen in neuraden način (Švica, Italija, Nemčija).

Glede na večletno sodelovanje, ki ga je imel Zgodovinski arhiv na Ptuj s Kasaškim klubom Ljutomer, je Marija Hernja Masten na pobudo predsednika kluba ob pomoči kolegice Nade Jurkovič postavila v Ljutomeru Muzej kasača Ljutomer. Zbrala je nekaj tisoč dokumentov in predmetov pri rejcih in ustvarila največjo zbirko arhivskih virov za rejo in tekmovalni šport kasačev na Slovenskem. Skupaj s kolegico Nado sta med letoma 2012 in 2015 uredili arhiv minoritskega samostana in slovenske minoritske province sv. Jožefa s sedežem na Ptuj. Njen izjemno bogat bibliografski opus se še zmeraj dopolnjuje. Marija je soustanoviteljica društva Cesarsko-kraljevi Ptuj, ki ima poudarek na bogati srednjeveški zgodovini Ptuja, v sklopu zgodovinskih mest sodeluje pri prireditvi, imenovani Prangerjada, v okviru društva Poetovio 69 se vključuje v znanstvena in strokovna spoznanja tujih in domačih predavateljev, strokovno sodeluje v turistični prireditvi Rimskih iger, izbira in oblikuje zgodovinske osebnosti za prince karnevala na ptujskem kurentovanju, ob 1950. obletnici prve pisne omembe Ptuja je leta 2019 zasnovala razstavo na prostem »Številne podobe Ptuja«, dejavna je tudi kot turistična vodnica.

Za njeno delo jo je Mestna občina (MO) Ptuj nagradila s priznanji za področje kulture, z oljenko (1994 in 2000) in veliko oljenko (2008). Leta 2013

je zaradi izjemnih dosežkov pri ustvarjanju bogatega bibliografskega opusa in zaslug pri pomenu, promociji in razvoju MO Ptuj postala častna občanka mesta Ptuj. Največje priznanje za njeno delo je nedvomno Aškerčeva nagrada za leto 2020, ki jo je prejela za življenjsko delo na področju varovanja in ohranjanja slovenske arhivske dediščine ter posredovanja te javnosti.

Izpostavljenjena dela in dosežki:

- Hernja Masten, Marija: *Urbarji gosposčine Hrastovec: 1555–1848*. Ptuj: Zgodovinski arhiv, 1993.
- Hernja Masten, Marija: *Vpisna knjiga meščanov mesta Ptuja: 1684–1917*. Ptuj: Zgodovinski arhiv, 1995.
- Hernja Masten, Marija; Kos, Dušan; Milde, Wolfgang; Simič, Vladimir: *Statut mesta Ptuj 1376*. Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, Ljubljana: Jože Moškrič, 1998.
- Hernja Masten, Marija; Kos, Dušan; Kovačič, Bine: *Statut mesta Ptuja 1513*. Ptuj: Zgodovinski arhiv; Ljubljana: Znanstveno raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, 1999.
- Hernja Masten, Marija; Golec, Boris: *Zapisnik duš – status animarum župnije sv. Jurija na Ptuj za ožje mestno območje Ptuja za leta 1826, 1827 in 1835*. Ptuj: Zgodovinski arhiv, 2021.

2. Prof. dr. Bogdan Kolar

(avtorji Nataša Car, Tone Krampač, Blaž Otrin, Julijana Visočnik)

Prof. dr. Bogdan Kolar, rojen 16. maja 1954 v Celju, je v Rimu sprva študiral teologijo, po diplomi leta 1980 je študij nadaljeval na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Diplomiral je leta 1984 iz zgodovine in angleškega jezika. Magistrski študij je leta 1994 nadgradil z doktoratom z naslovom: »Delo Družbe sv. Frančiška Saleškega na Slovenskem do leta 1945 s posebnim poudarkom na vzgojno-izobraževalnih ustanovah«. V letih od 1983 do 1997 je poučeval na gimnaziji Želmlje, leta 1987 je postal vodja Nadškofijskega arhiva v Ljubljani (NŠAL), ki ga je vodil do leta 2000. Leta 1994 je bil izvoljen za asistenta pri Katedri za zgodovino Cerkve na Teološki fakulteti, kjer je bil od leta 2009 do upokojitve leta 2019 redni profesor za zgodovino Cerkve. V študijskem letu 2003–2004 je bil gostujoči predavatelj in raziskovalec v Združenih državah Amerike, in sicer na Graduate Theological Union, Berkeley, California. Po vrnitvi je bil dva mandata (2004–2008) dekan Teološke fakultete Univerze v Ljubljani, predstojnik Inštituta za zgodovino Cerkve (2013–2019) in Katedre za zgodovino Cerkve (2009–2019). Bil je urednik zbirke *Acta Ecclesiastica Sloveniae* (2013–2020). Od leta 2012 do leta 2016 je bil tudi član državne predmetne komisije za splošno maturo za zgodovino, v letih od 2011 do 2020 strokovnjak pri Nakvisu (Nacionalni agenciji za kakovost v visokem šolstvu) in član Habilitacijske komisije UL (2009–2013). Leta 2021 mu je Univerza v Ljubljani podelila naslov zaslužnega profesorja univerze.

Temeljno področje zanimanja in dela prof. Kolarja je usmerjeno v raziskovanje manj znane in pogosto tudi pozabljene zgodovine krščanstva, tako na domačih tleh kakor tudi v osrednji Evropi, in slovenskega izseljenstva v Združenih državah Amerike. V tej luči ga poti pogosto vodijo v različne evropske in ameriške arhive, katerih bogastvo redno razkriva v številnih znanstvenih razpravah, ki jih objavlja v različnih domačih in tujih publikacijah ter znanstvenih monografijah. V sistemu COBISS ima vpisanih več kot 700 bibliografskih enot. Merila SICRISA ga uvrščajo med najboljše raziskovalce na področju humanistike na Slovenskem.

Poleg plodovitega dela na področju zgodovinopisja je prof. dr. Bogdan Kolar pomembno sooblikoval razvoj arhivske dejavnosti, predvsem cerkvenih arhivov in njihove umestitve v slovensko arhivsko mrežo.

*Blagoslov novih prostorov NŠAL na Krekovem trgu 1 v Ljubljani, 6. januar 1996
(Vir: NŠAL 107, fotografska zbirka, Petrič, P.)*

Med leti 1987 in 2000 je bil vodja NŠAL. V času njegovega vodenja je NŠAL leta 1995 dobil nove sodobne prostore in se iz utesnjenih prostorov škofijske palače preselil na Krekov trg 1 v Ljubljani. V novih prostorih so bile zagotovljene odlične razmere za strokovno delo, za sprejem obiskovalcev in hrambo arhivskega gradiva. Novi skladiščni prostori so bili urejeni po vseh strokovnih standardih ter so omogočali varstvo in hrambo za več kot 1.000 t. m. gradiva. Novi prostori so pomenili tudi pomemben preskok pri odprtosti arhivov za uporabnike, saj je bila na voljo sodobna čitalnica z dvanajstimi mesti za obiskovalce, čitalnica je bila namesto treh odprta vseh pet delovnih dni v tednu.

V času vodenja NŠAL je bil član in nato predsednik Sveta za arhive in cerkveno zgodovino pri Slovenski škofovski konferenci (SŠK), ki bdi nad stanjem vseh cerkvenih arhivov v državi. V času prehoda v demokratično družbo je imel eno izmed ključnih vlog v pogovorih in pogajanjih med SŠK ter Ministrstvom za kulturo Republike Slovenije, katerih rezultat je bil dogovor, sprejet 16. aprila 1993, ki sta ga podpisala predsednik SŠK Alojzij Šuštar in minister za kulturo Sergij Pelhan. 23. julija 1997 je bil v skladu z novim Zakonom o arhivih in arhivskem gradivu podpisan nov sporazum.

Dogovor je potrdil velik pomen cerkvenih arhivov za slovensko kulturno dediščino ter določil merila za varstvo, hrambo, obdelavo in uporabo arhivskega gradiva. Določeno je bilo, da je gradivo v skladu z zakonodajo na voljo za vse uporabnike, določena so bila strokovna merila za arhivske delavce, medtem ko se je ministrstvo obvezalo, da bo krilo del stroškov plač zaposlenih in materialnih stroškov. Dogovor je pomenil dokončno vključitev cerkvenih arhivov v slovensko arhivsko mrežo in prispeval k odličnemu sodelovanju z javnimi arhivi. Prispeval je tudi k dvigu strokovne ravni zaposlenih, saj se je SŠK zavezala, da bodo cerkveni arhivi upoštevali državno zakonodajo v zvezi z arhivsko dejavnostjo, kar je pomenilo, da morajo imeti zaposleni ustrezno izobrazbo in opravljen strokovni izpit.

Odigral je tudi ključno vlogo v dogovoru med Vlado Republike Slovenije, Arhivom Republike Slovenije in SŠK o vračanju in hrambi originalnih matičnih

knjig cerkvene provenience v NŠAL, ki je bil sklenjen v letih 1993/94. S tem so se starejše matične knjige iz Arhiva Republike Slovenije po teritorialnem načelu predale vsem trem škofijskim arhivom, medtem ko so bile upravne enote dolžne vse matične knjige, ki jih je vodila Katoliška cerkev in katerih vpis je bil starejši od sto let, kontinuirano predajati škofijskim arhivom. Po tem dogovoru so se fondi v NŠAL pomembno povečali in obogatili, pri čemer so bili arhivisti dolžni opravljati tudi nalogo javnega servisa.

Pomemben je tudi njegov prispevek pri popularizaciji in objavi arhivskih virov. Od leta 1999 naprej vse do danes je član uredniškega odbora *Acta ecclesiastica Sloveniae* (AES), med letoma 2013 in 2020 je bil tudi njen glavni urednik. AES je znanstvena publikacija, katere glavni namen je objava arhivskih virov, ki se nanašajo na zgodovino Cerkve v Sloveniji. Skozi leta je v tej publikaciji objavil več krajših objav virov in eno samostojno številko. Med letoma 1994 in 2001 je bil tudi član uredniškega odbora revije *Arhivi*.

Zaradi zaslug pri razvoju cerkvenih arhivov, zaslug za odlično povezavo med javnimi in cerkvenimi arhivi ter objav arhivskih virov ga je NŠAL predlagala za častnega člana Arhivskega društva Slovenije.

Izpostavljena dela in dosežki:

- Bogdan Kolar: Cerkev in izseljenstvo v letih pred prvo svetovno vojno. V: *Viri 3* (1990), str. 92–98.
- Bogdan Kolar: V: Gospoda zaupam: *Iz zapisov nadškofa Antona Vovka*. Ljubljana: Družina, 2000.
- Bogdan Kolar: *Slovenian Priests and Priests of Slovenian Descent in the Catholic Communities of California*. San Francisco: Educational and Dramatic Club Slovenia, 2004.
- Bogdan Kolar: Teološka fakulteta – del Univerze v Ljubljani. Visoka teološka šola na Rakovniku. V: *Teološki študij na Slovenskem. Vloga teoloških izobraževalnih ustanov v slovenski zgodovini pri oblikovanju visokošolskega izobraževalnega sistema*. *Acta ecclesiastica Sloveniae* 32 (2010), str. 121–197, 329–349.
- Bogdan Kolar: *Misijonska hiša pri Sv. Jožefu nad Celjem. Kronika ustanove od 1852 do 1925*. *Acta ecclesiastica Sloveniae* 35 (2013).

3. Meta Matijević

(avtor Mitja Sadek)

Meta Matijević se je rodila 25. januarja 1951 v ljubljanski družini Kuščer, ki jo je krasilo neobičajno navdušenje nad znanostjo. Njen ded je bil znameniti slovenski zoolog in malakolog Ljudevit Kuščer, po katerem je poimenovanih več vrst polžev, mehkužcev in drugih živali, ki jih je omenjeni odkril zlasti v podzemnem svetu, medtem ko je bil oče Dušan dolgoletni profesor geologije na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo Univerze v Ljubljani. Kljub močni naravoslovni tradiciji v družini se je po končani Gimnaziji Poljane odločila za humanistiko ter leta 1975 diplomirala iz zgodovine in umetnostne zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Takoj po diplomi je našla zaposlitev v Arhivu Republike Slovenije. Za mentorja ji je bil dodeljen Ivan Nemanič, začetnik sistematičnega dela s filmsko kulturno dediščino. Veliko se je ukvarjala tudi s starejšim arhivskim gradivom. Po treh letih jo je življenjska pot vodila v Novo mesto, kjer sta z možem, umetnostnim zgodovinarjem Jožefom, dobila zaposlitev v Dolenjskem muzeju. V muzeju je takoj prevzela kustodiat za kulturno zgodovino in svoje delo usmerila zlasti v vzpostavljane in urejanje strokovne dokumentacije ter restavriranje ogroženih muzealij. Zelo se je angažirala pri pripravi razstave o železarni na Dvoru, ki jo je leta 1980 pripravila skupaj z Matijo Žargijem iz Narodnega muzeja Slove-

nije. Po osmih letih muzejskega dela se je vrnila k arhivistiki, ki ji je bila na neki način usojena in verjetno tudi bolj pisana na kožo kot muzealstvo. Leta 1986 je namreč izkoristila priložnost in se pridružila tričlanskemu kolektivu Enote za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto Zgodovinskega arhiva Ljubljana, ki je tedaj delovala v tesnih prostorih pritličja prvotne gimnazijske stavbe v središču Novega mesta. Ekipo so takrat sestavljali vodja enote Zorka Skrabl, arhivist Marko Polenšek in arhivski tehnik Marjan Penca.

Kmalu po prihodu v arhiv je opravila strokovni izpit iz arhivske dejavnosti. Na delovnem mestu arhivistke se je Meta Matijević najbolj posvetila starejšim arhivskim fondom, ki jih je pogosto našla celo v rinfuznem stanju. Delo z arhivskim gradivom je bilo nasploh njena največja strast. Neutrudno je iskala najboljše možne rešitve pri odločanju o načinu ureditve fondov, zlasti glede vprašanja prvotne ureditve. Pri številnih fondih je morala v skladu z načelom provenienice najprej dodeliti napačno razvrščeno gradivo k ustreznim fondom. Od vsega začetka je zagovarjala ravensko popisovanje z logično vsebinsko strukturo. Popisi njenih fondov so natančni, vsebinsko bogati, zanesljivi in predvsem pregledni, česar si želi sleherni uporabnik arhivskega gradiva. Pri tem je treba omeniti, da se je nemščine, ki se je v šoli ni učila, in ravno tako pisane gotice priučila kar sama med nešteti urami brskanja po dokumentih. Veliko truda je vložila v ureditev in popis fonda Mestna občina Novo mesto, ki obsega gradivo mesta od leta 1621 naprej, torej v te »ostanke mestnega arhiva, brez reda nagomiljene«, kakor je po ogledu podstrešja novomeškega rotovža še pred drugo svetovno vojno zapisal zgodovinar Janko Jarc. Ker se je dolgoletni malomarni hrambi kasneje pridružilo še nestrokovno razvrščanje tega gradiva med številne fonde, zlasti v času, ko je bilo to gradivo v muzeju, je morala najprej vse razsejano gradivo zbrati pod eno streho. V povezavi s tem fondom je večkrat opozorila na veliko strokovno napako ob ustanavljanju novomeške enote arhiva leta 1973, ko so najstarejše arhivalije, zlasti novomeške mestne listine, ostale v Dolenjskem muzeju. Poleg omenjenega popisa je treba izpostaviti še nekaj njenih izvrstnih pripomočkov za uporabo, ki jih imajo danes na voljo uporabniki gradiva fondov Okrožni urad Novo mesto, Gimnazija Novo mesto, Davčna uprava Novo mesto, Narodna čitalnica Novo mesto in Gregorič Jože. Pred upokojitvijo se je zelo zavzeto ukvarjala z gradivom stare zemljiške knjige znotraj fonda Okrajno sodišče Novo mesto, ki je po njeni zaslugi sedaj izvrstno popisano.

Meta Matijević

(Foto: Osebni arhiv Mete Matijević)

Meta Matijević je bila dejavna tudi v Arhivskem društvu Slovenije, ki mu je predsedovala med leti 1992 in 1994. V tem času se je angažirala zlasti pri organizaciji XV. zborovanja arhivskih delavcev Slovenije v Novi Gorici (1993) ter strokovnih ekskurzij na Dunaj (1992) in Nizozemsko (1993). Med urejanjem arhivskega gradiva je pogosto naletela na zanimivo problematiko, ki je ni pustila pri miru, dokler je ni podrobneje raziskala. Tako so nastajali številni članki s področja lokalne zgodovine in arhivistike, ki jih je najraje objavljala v Rasti, Kroniki in Arhivih. Ko je med urejanjem fonda Mestna občina Novo mesto naletela na bogato gradivo o prebivalcih mesta in njihovih hišah, je v njej začela zoreti ideja o znanstveni obdelavi te tematike. Leta 2007 je naposled izšla monografija, ki nedvomno sodi v sam vrh zgodovinopisja, ki je doslej preučevalo Novo mesto. V knjigi *Novomeške hiše in ljudje* je raziskala zgodovino novomeških hiš in njihovih lastnikov s poudarkom na obdobju od sredine 18. do sredine 19. stoletja, pri čemer je katalog hiš postavila v širši upravni, urbanistični, gospodarski in demografski kontekst dolenjske prestolnice. Ob tem je ovrgla ali postavila pod vprašaj številne trhe, a trdovratne trditve in interpretacije o novomeški zgodovini. Meta Matijević se je na ta način podpisala pod *chef-d'oeuvre*, h kateremu se bodo vračale še generacije prihodnjih raziskovalcev zgodovine Novega mesta. Veliko vrednost tega dela je navsezadnje prepoznala tudi stroka, saj je leta 2008 zanj prejela Aškerčevo priznanje.

Le dobri dve leti pred upokojitvijo so Meta Matijević našli popolnoma novi izzivi. Leta 2008 je prevzela vodenje novomeške enote in s tem tudi skrb za varno hrambo gradiva. Slabe prostorske razmere v enoti so jo zelo bolele, zlasti zaradi dolgoletnih praznih obljub in fig v žepih odločevalcev. Nepozabna je bila njena izvedba arhivskega koledarčka za leto 2009, ki je z neprikrito ironijo in spravo dozo humorja prikazoval klavarno stanje arhivskih prostorov na grmskem gradu. Slabi pogoji za delo in hrambo gradiva so novomeško enoto sicer spremljali že od vsega začetka, in ko se je arhiv iz treh neprimernih dislociranih skladišč leta 1995 začel seliti v grad Grm, je vse kazalo, da so končno prišli boljši časi. Ko je bil leta 2009 na arhivskem gradivu v grajskih depojih odkrit velik izbruh plesni, je bilo treba gradivo čim prej preseliti v ustrežnejše prostore. Vsi zaposleni v enoti so se pod njenim vodstvom v naslednjem letu povsem usmerili v reševanje te problematike, da bi lahko v novo najeti depo preselili vse ogroženo gradivo. Meta Matijević je skrbno vodila reševalno akcijo, ki so jo spremljale obsežne menjave okužene tehnične opreme, sprotno urejanje gradiva in izdelovanje zasilnih seznamov pri nepopisanem gradivu. Pri tem nam je bila kot edina gospa v družbi mlajših moških kolegov pri prenašanju škatel, čiščenju ter drugih umazanih in fizično napornih delih vedno za vzor.

Ob selitvi je prevzela še eno, nič manj zahtevno nalogo. Ker so se v samo dveh letih upokojili vsi trije arhivisti iz enote, je morala kot zadnja iz stare garde prevzeti vlogo mentorice mlajšim arhivistom in zagotoviti kontinuiteto strokovnega dela v enoti. Vendar njena *traditio lampadis* ni bila zgolj suhoparno prenašanje znanja, temveč bolj prikaz pozitivnega odnosa do gradiva in do arhivskega poslanstva nasploh. Za pripravnika, ki se v svetu arhivov na začetku praviloma počuti nekoliko izgubljen, so bili dragoceni zlasti številni pogovori, za katere si je vedno rada vzela čas. Razprave o arhivistiki, zgodovinopisju in še marsičem je vedno začinil njen kritični pogled na stvari, ki bi se večini utegnile zdeti neproblematične.

Izpostavljena dela in dosežki:

- *Novomeške hiše in ljudje: s poudarkom na obdobju od srede 18. do srede 19. stoletja*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2007.
- *Dokumenti iz zgodovine novomeške gimnazije 1746–1946: razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto*. Novo mesto: Gimnazija Novo mesto, 1996.
- *Napad kmetov na francoske vojake v Novem mestu leta 1809*. V: *Kronika*,

časopis za slovensko krajevno zgodovino 46 (1998), št. 3, str. 42–46.

- Junaštvo, ki ga ni bilo: ponaredek o novomeški zgodovini leta 1809. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 11 (2000), št. 2, str. 149–155.
- Železarna kneza Auersperga na Dvoru sredi 19. stoletja. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 2(1991), št. 4, str. 409–416.

4. Emica Ogrizek

(avtor Boštjan Zajšek)

Na slavnostni akademiji ob 70. obletnici Arhivskega društva Slovenije je postala častna članica društva tudi Emica Ogrizek. Dolga leta je bila znana po svojem bogatem strokovnem znanju na področju upravljanja arhivskega gradiva pravosodnih ustvarjalcev. Rojena je bila leta 1952, osnovno šolo je končala v Framu in se leta 1966 vpisala na Prvo gimnazijo v Mariboru. Po opravljeni maturi leta 1970 se je vpisala na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani, kjer je študirala zgodovino in sociologijo. Diplomirala je leta 1975 in si tako pridobila naziv profesorice zgodovine in sociologije. Na začetku službene poti je poučevala na tedanji Srednji pedagoški šoli v Mariboru (danes Tretja gimnazija Maribor). V Pokrajinskem arhivu Maribor se je zaposlila leta 1986 in bila tam do upokojitve leta 2012 na delovnem mestu arhivistke, zadolžene za področje pravosodja. Strokovni izpit iz arhivske dejavnosti je opravila leta 1989, leta 1996 je pridobila naziv višje arhivistke, medtem ko je bila od leta 2002 arhivska svetovalka.

Glavni temi njenega strokovnega dela sta bili zgodovina institucij s področja pravosodja in problematika predpisov ustvarjalcev v zvezi z varstvom dokumentarnega in arhivskega gradiva oziroma (ne)skladnosti njihovih predpisov z arhivsko zakonodajo. Pripravila je več arhivskih razstav in razstavnih katalogov ter znanstvenih in strokovnih člankov s področja upravljanja gradiva pravosodja, njeno delo se je dotikalo tudi drugih področij. Prva arhivska razstava, pri kateri je sodelovala, je bila odprta aprila 1987 pod naslovom *Jugoslovanski španski borci 1936–1941*, skoraj istočasno je potekala še razstava *Majniška deklaracija in deklaracijsko gibanje*, ki jo je pripravila skupaj z Antošo Leskovcem, takrat že starosto slovenske in mariborske arhivistike. Obdobja razpadanja habsburške monarhije in nastajanja jugoslovanske države so se dotikale tudi njene razstave *Vloga Rudolfa*

Emica Ogrizek, arhivska svetovalka
(Vir: Elektronski arhiv Pokrajinskega arhiva Maribor)

Maistra v prevratnih dogodkih na Štajerskem (1988), *Koroški plebiscit v gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor* (1990), *Koroški plebiscit leta 1920 v sodnih in župnijskih arhivih* (1994, ob odprtju Enote Pokrajinskega arhiva Maribor za Koroško, skupaj z Marijanom Gerdejem) in *Vojne zgodbe iz sodnega arhiva: prva svetovna vojna v arhivskem gradivu Okrožnega sodišča Maribor* (2001). Arhivsko gradivo iz časa druge svetovne vojne je predstavljala njena razstava *Maribor 1941–1945* (odprta junija 1988). Poleg tega je pripravila še nekaj drugih razstav in razstavnih katalogov: *Odsevi reformacijskega gibanja v dokumentih Arhiva SRS* (1987), *Arhivski dokumenti o življenju in delu Antona Martina Slomška* (1991, skupaj z Antonom Ožingerjem), *Lendava skozi stoletja* (1992, skupaj z Leskovicem), *Ob 130 letnici delavnic južne železnice* (1992, skupaj z Mitjo Isteničem), *Ruše skozi stoletja* (1992), *Mesto Maribor pred pol stoletja: odmevi v arhivskem gradivu* (1995, skupaj s Suzano Čeh, Sabino Lešnik, z Leopoldom Mikcem Avberškom in s Slavico Tovšak) ter *Državni tožilec v Mariboru, tisk in cenzura 1898–1941* (2001).

Izšli sta tudi dve strokovni monografiji, pri katerih je Emica Ogrizek sodelovala kot soavtorica: *Zemljiške knjige gosposčin ter magistratov mest in trgov v Pokrajinskem arhivu Maribor* (1989) ter *Brezno in Podvelka: bogata zgodovina dveh majhnih krajev* (2012).

Kot samostojna avtorica se je podpisala pod strokovne monografije, ki so bile izdane v okviru serije publikacij *Inventarji* Pokrajinskega arhiva Maribor – gre za inventarje arhivskih fondov, ki so se izkazali kot zelo dragoceni iskalni pripomočki za raziskovalce in ostale uporabnike arhivskega gradiva pravosodja. V letih 2005 in 2006 sta tako izšla dva zvezka z naslovom *Sodni register Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941*, oba – kot je zapisala avtorica – »dajeta ... vrsto koristnih podatkov, ki kažejo na kontinuiteto, nastanek in delovanja posameznih tipov zadrug in razvojni cikel trgovskih in drugih delniških družb oziroma gospodarskih podjetij«. ¹ V prvem zvezku je bil predstavljen združni register in v drugem trgovski register sodišča – v obeh primerih je bilo listinsko gradivo (sodni spisi) povezano z ustreznimi evidencami (sodnimi registri), temu sta bili dodani še krajevno in imensko kazalo. Za omenjena inventarja je Metka Bukošek iz Zgodovinskega arhiva Celje v reviji *Arhivi* zapisala, da gre za »bogato gradivo, ki je pomembno za preučevanje gospodarske in socialne zgodovine«. ² Naslednji inventar Emice Ogrizek, ki se prav tako nanaša na fond Okrožno sodišče Maribor 1898–1941 in je izvrsten vir za preučevanje gospodarske zgodovine, je izšel leta 2008 z naslovom *Stečaji in prisilne poravnave izven stečaja v gradivu Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941*. Tako kot za predhodnika velja tudi za ta inventar ocena Metke Bukošek: »Predvsem pa je pomembna avtoričina povezava med registri zaradi lažjega pretoka podatkov, saj bo težavno delo raziskovalcev v marsičem prihranjeno. Zato pospremimo inventar z dobro mislijo, da bo podlaga vrsti raziskovalnih del, ki bodo nastajala v prihodnjih letih.« ³ Leta 2010 je Emica Ogrizek izdala še inventar z naslovom *Tiskovne zadeve Državnega tožilstva Maribor: 1898–1941*. Gre za pregled tiskovnih zadev mariborskega državnega tožilstva (pred tem državnega pravdnistva) v obdobju dveh različnih pravosodnih sistemov – avstrijskega in jugoslovanskega. Kot je v predstavitvi publikacije tedaj zapisal Boštjan Zajšek (Pokrajinski arhiv Maribor), gre za pomemben prispevek k razumevanju delovanja državnih tožilstev na našem ozemlju: »Na podlagi cenzuriranih člankov, listov ali drugih publikacij lahko toliko bolj cenimo medijsko svobodo in svobodo govora. Cenzurirane, prepovedane tiskovine v gra-

¹ Ogrizek, Emica: *Sodni register Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941*. V: *Inventarji*, zv. 12/2. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2005–2006, str. 3.

² Bukošek, Metka: Emica Ogrizek, *Inventar sodnega registra okrožnega sodišča Maribor 1898–1941*. V: *Arhivi* 29 (2006), št. 1, str. 196.

³ Prav tam.

divu državnega tožilstva so unikum, saj jih večina ni prišla v javnost in jih torej druge ne moremo najti.»⁴

V letih 1990 in 2009 je Pokrajinski arhiv Maribor izdal *Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Maribor*. Pri obeh je Emica Ogrizek sestavila pregled fondov in zbirk s področja pravosodja, za vodnik iz leta 2009 je temu dodala še historiate posameznih ustvarjalcev arhivskega gradiva in oris zgodovinskega razvoja posameznih vej pravosodja.

Na področju medarhivskega strokovnega sodelovanja je bila Emica Ogrizek med drugim vključena v raziskovalni projekt *Arhivistika*, ki se je končal leta 1996 z objavo zaključnega poročila o rezultatih izvedenih raziskav. Omeniti je treba tudi njeno sodelovanje pri leta 2000 objavljenem zborniku – priročniku za strokovno obdelavo arhivskega gradiva s področja pravosodja *Pravo – zgodovina – arhivi*, za katerega je pripravila članek *Sodstvo v letih 1848–1918*. Poleg tega je v okviru medarhivske delovne skupine za pravosodje pomagala oblikovati skupna navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva pravosodnih ustvarjalcev.

Znanstvenih in strokovnih člankov izpod peresa Emice Ogrizek ter njenih predstavitev na konferencah je preveč, da bi jih lahko vse temeljito predstavili glede na to, da je za ta članek na voljo omejen obseg. Zato bodo omenjeni le nekateri. Na okrogli mizi *Arhivi in zgodovinopisje* oktobra 2001 na Ptujju je zagovarjala stališče, da je kljub vse večjemu razvoju informacijske tehnologije pri delu v arhivih pretirano trditi, da bo arhivista-zgodovinarja v kratkem popolnoma zamenjal arhivist-informatik ali računalniški strokovnjak:

»Sicer sodim, da moramo biti zelo odprti do vseh novosti, ki jih prinaša moderna tehnologija, vendar pa bo zgodovinar v arhivu po mojem mnenju še potreben in koristen, dokler bo obstajalo načelo provenience. Tudi sodobni dokumenti imajo namreč svojega ustvarjalca, ki ga moramo poznati. Poznati moramo sodobne institucije, njihovo morebitno povezavo s prejšnjimi. To pa je pravzaprav temeljno znanje vseh arhivistov.»

Kot je opozorila, je prva naloga arhivistov, *»da skrbimo za arhivsko gradivo. Včasih pa se prelevimo v zgodovinarje tudi tako, da opozorimo na določeno gradivo in ga s tem na nek način odpremo.»* Poudarila je, da morajo arhivisti delati neodvisno od zgodovinopisja in ne, da arhivistika velja le za pomožno zgodovinsko vedo.

»Kaj pravzaprav mislim pri tem? Zelo pomembno je, da smo arhivi in arhivisti, ko odločamo o valorizaciji tako ustvarjalcev kot arhivskega gradiva, res samostojni, osredotočeni samo na ustvarjalce in samo na gradivo. Na primer: koliko informacij nam ponuja gradivo, kakšna je vrednost dokumentov za kulturno dediščino, ali so to enkratni pojavi, ali se podvajajo ..., tako kot se moramo pravzaprav naučiti že za vsak strokovni izpit, ne pa, da mislimo, kaj konkretno bi danes potrebovalo zgodovinopisje. Če se oziramo na to, kaj potrebuje zgodovinopisje, in si rečemo, saj teh in teh dokumentov ni potrebno hraniti, saj nihče že dolgo ali nikoli ni vprašal po njih, bomo napravili veliko škodo.»

Zavedala se je tudi, da gre pri popisovanju arhivskega gradiva za avtorsko delo popisovalcev in da so zato zgodovinarji, *»ki se s popisom fonda srečajo, dolžni, ne glede na to, ali je bil objavljen ali ne, upoštevati, da je avtor historiata fonda arhivist-zgodovinar, in če črpajo podatke iz njega, ga morajo v svojih delih tudi*

⁴ Zajšek, Boštjan: Emica Ogrizek: Tiskovne zadeve državnega tožilstva Maribor 1898–1941. V: *Arhivi* 34 (2011), št. 2, str. 165.

citirati».⁵ Čeprav je po njenem mnenju za označevanje arhivov kot »spominov naroda« oziroma »spominov človeštva« v veliki meri zaslužno prav zgodovino-
pisje, je dodala: »Danes se uporaba arhivskega gradiva širi preko meja zgodovino-
pisja. Mislim, da to koristi tudi zgodovinopisju.«⁶

V svojem dolgoletnem strokovnem delu je Emica Ogrizek popisala na desetisoče arhivskih enot gradiva. Že leta 1993 je v *Arhivih* razložila svojo metodo popisovanja gradiva sodstva: »Arhivske enote so oblikovane tako, da je praviloma 1 sodni spis ena arhivska enota, pri predsedstvenih spisih pa ena, s posebno številko označena predsedstvena zadeva za 1 leto.«⁷ Najbrž je prav zaradi velikega obsega arhivskega dela z gradivom Emica Ogrizek skozi leta dosegla visoko raven znanja o značilnostih poslovanja pravosodnih ustvarjalcev in bila zato nadvse koristen sogovornik za vsakogar, ki je potreboval informacije v zvezi z zgodovinskim razvojem pravosodja ali njegovim gradivom. Že pred dvema desetletjema je opozarjala na težavo centralno vodenih informatiziranih baz podatkov, s katero se spopadajo sedanji člani Medarhivske delovne skupine za pravosodje:

»Gre za vprašanje načela provenience, osnovnega načela, po katerem se morajo ravnati arhivi ... Problem je v tem, da so okrajna in okrožna sodišča, ki so pristojna za zemljiško knjigo in sodni register, v pristojnosti regionalnih arhivov, njim predajajo gradivo, ki ima značaj arhivskega gradiva, po 30 letih, oziroma, ko v glavnem izgubi dokumentarni pomen. Predajalo bi se naj spisovno gradivo skupaj z evidencami. Evidence pa so centralne.«

Smiselno rešitev za neskladja med arhivskimi strokovnimi smernicami in drugimi področnimi predpisi je videla v vključitvi arhivske zakonodaje v predpise glede upravljanja z dokumentarnim gradivom pri ustvarjalcih: »Če jih bodo ustvarjalci imeli v svojih predpisih, bo to le še ukrep več za zaščito arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv.«⁸ Prav tako je opozarjala, da pravosodni ustvarjalci drugače presojujejo pomembnost gradiva kot arhivska stroka: »Za sodišča bo npr. pomembnejša zadeva odvisna od višine zagrožene ali izrečene kazni, velikosti zapuščine ali zaplenjenega imetja, vrednosti spora v pravnih zadevah. Za arhive je pomembna sporočilna vrednost gradiva, ki ni nujno največja v najhujših kazenskih zadevah ali povezana z velikostjo premoženja.«⁹ Zato je menila, da bi tudi ustvarjalcem »pri njihovi skrbi za lastno dokumentarno in arhivsko gradivo koristilo, če bi več vedeli o tem, kaj se dogaja z njihovim gradivom, ko pride v arhiv; kdo ga uporablja, kaj uporabniki iščejo v njem in kaj lahko iz podatkov, ki jih najdejo, ustvarijo v znanstvenih, publicističnih in drugih delih.«¹⁰ Pozdravila je možnosti, ki jih informacijska tehnologija nudi arhivskemu strokovnemu delu, še zlasti v zvezi s podrobnejšim popisovanjem gradiva in poizvedovanjem po njem, z lažjim iskanjem informacij o ustvarjalcih in s komunikacijo z njimi. Vendar se je zavedala, da vse to prinaša tudi nevarnosti v zvezi z varstvom podatkov.

⁵ Okrogla miza Arhivi in zgodovinopisje Ptuj, 17. oktober 2001. V: *Arhivi*, 2001, letnik 24, št. 2, str. 72.

⁶ Ogrizek, Emica: Zgodovinar v arhivu. V: *Arhivi in uporabniki; Arhivi in zgodovinopisje* (ur. Miran Kafol, Mija Mravlja, Andrej Nared). [Ljubljana]: Arhivsko društvo Slovenije, 2001, str. 47.

⁷ Ogrizek, Emica: Arhivsko gradivo sodišč in javnih tožilstev na območju Pokrajinskega arhiva Maribor. V: *Arhivi* 16 (1993), št. 1, str. 19.

⁸ Ogrizek, Emica: Nastajanje arhivskega gradiva pri sodobnem poslovanju pravosodnih organov. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2003, str. 18.

⁹ Ogrizek, Emica: Komunikacija med arhivi in ustvarjalci na področju pravosodja – nerešeni problemi in poti do njihove premostitve. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2002, str. 57.

¹⁰ Prav tam, str. 63.

»Vsi arhivisti, posebej pa še arhivisti, zadolženi za pravosodje, ... smo dolžni upoštevati določila o varstvu osebnih podatkov, ki so v sodnih spisih še posebej občutljive narave. To smo morali upoštevati že pri odločanju o objavah popisov in inventarjev pri klasičnem popisovanju in vrsto rezultatov svojega dela pustiti le za interno uporabo. Pred začetkom popisovanja z novim računalniškim programom, po zagotovitvi tehničnih možnosti za dostop podatkov, po svetovnem spletu ali kako drugače, bomo morali imeti zagotovila, da bodo podatki, ki jih je potrebno varovati, še naprej ostali le za interno uporabo.«¹¹

Dejavna je bila tudi v Arhivskem društvu Slovenije. Poleg že omenjenih prispevkov na zborovanjih in člankov v reviji *Arhivi* naj navedemo še dejavnost v društvenih organih in delovnih telesih: bila je članica izvršnega odbora, članica Komisije za Aškerčeve nagrade in priznanja ter članica častnega razsodišča.

Ob vseh dosežkih na službenem področju velja pri Emici Ogrizek omeniti še njeno strast do petja. Bila je članica pevskega zbora Pokrajinskega arhiva Maribor, bolj znana je po nastopanju v vokalni skupini *Kresnice*. Skupina je leta 2020 praznovala 30-letnico obstoja in imela naslednje leto slavnostni koncert v mariborski dvorani Union. Tako je o koncertu poročalo časopisje: »Njihov repertoar je po vsebini zelo pester, od ljubezenskih, vojaških, pivskih, obrednih, veselih do žalostnih pesmi. V petju uživajo, saj vedo, da ohranjajo pomemben del slovenske kulturne dediščine. Vsako leto pripravijo vsaj en koncert, na katerega povabijo kakšnega glasbenega gosta in ki vedno napolni dvorano Union.«¹²

5. Dr. Zdenka Radminič Bonin

(avtor Jan Cotič)

Dr. Zdenka Radminič Bonin, rojena 26. februarja 1960 v Novem mestu, je 2. decembra 1982 diplomirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani, na Oddelku za zgodovino. Od leta 1995 je bila zaposlena v Pokrajinskem arhivu Koper kot arhivistka za starejše obdobje. Zadolžena je bila za gradivo uprave do leta 1945, osebne in družinske fonde ter zbirke. Na področju arhivske dejavnosti je prevzela, uredila in popisala gradivo več deset fondov in zbirk ter pripravila več inventarjev, kot je npr. *Inventar Zbirke listin v Pokrajinskem arhivu Koper 1348–1776*. Zaradi svoje starosti in sporočilnosti listine predstavljajo edinstven pomen za zgodovino in stroka jim vselej namenja posebno skrb. Arhivi, ki hranijo listine, jih večinoma štejejo med svoje največje dragocenosti. Večina listin, ki jih hrani Pokrajinski arhiv Koper, je zaradi svoje starosti in slabše ohranjenosti težko berljiva v celoti. Dr. Zdenka R. Bonin je z detektivsko natančnim zbiranjem drobcev listinam povrnila njihov vsebinski kontekst.

Skupaj z dr. Deborah Rogoznico sta pripravili inventarja z naslovoma *Rodbina Gravisi, inventar fonda v Pokrajinskem arhivu Koper (1440–1933)* in *Il casato Gravisi, inventario del fondo nell'Archivio regionale di Capodistria (1440–1933)*. Na 200. obletnico smrti enega izmed pomembnejših članov družine, Girolama Gravisija (1720–1812, erudit, arheolog in filolog), sta leta 2012 luč sveta zagledala omenjena inventarja v slovenskem in italijanskem jeziku, ki služita kot sodobnejša pripomočka, da je celoten fond omenjene rodbine postal dostopen

¹¹ Ogrizek, Emica: Nastajanje arhivskega gradiva pri sodobnem poslovanju pravosodnih organov. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2003, str. 19.

¹² 30 let skupine Kresnice: »Skrbno ohranjamo repertoar ljudskih pesmi«. V: *Večer*, 11. 12. 2021. Dosegljivo na: <https://vecer.com/glasba/30-let-skupine-kresnice-skrbno-ohranjamo-reper-toar-ljudskih-pesmi-10262244> (dostop: 28. 3. 2024).

Dr. Zdenka Radminič Bonin

(Foto: osebni arhiv dr. Zdenke Radminič Bonin)

tudi širši javnosti. Rodbini Gravisijev, ki izvira iz Toskane, sta bila zaradi lojalnosti Beneški republiki leta 1440 podeljena fevd in markizat v Pietrapilosi. Vključeni so bili v koprski mestni svet, medtem ko so njeni člani v beneškem obdobju in kasneje opravljali pomembne lokalne in državne funkcije. Arhivski fond, ki obsega obdobje med letoma 1440 in 1933, poleg lastnega družinskega gradiva obsega tudi vrsto dokumentov, ki se nanašajo na koprsko komuno in celotno beneško Istro. Gradivo je posebej pomembno, ker je gradivo stare koprskeske komune bilo leta 1944 odpejlano v Benetke.

Med njena pomembnejša dela, pri čemer se je poleg avtorstva izkazala tudi v vlogi urednice, sodijo tudi razni vodniki in inventarji, kot so: *Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Koper*, *Voda – vir življenja, Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814* in številni drugi. Pripravila je tudi več tematskih razstav (npr. *Življenje v Kopru v času beneške republike*, *Koper na starih razglednicah*, *Koprski samostan svete Klare*, *Zgodbe stoletij*, v soavtorstvu pa še razstave *Koprška pisna dediščina: od hrambe javnih dokumentov do ureditve zgodovinskega arhiva*; *Cona B Svobodnega tržaškega ozemlja: gospodarsko in socialno življenje (1947–1954)*; *Arhivi – zakladnice spomina*).

Na znanstvenoraziskovalnem področju se je ukvarjala z zgodovino Istre v beneškem obdobju. Kot raziskovalka je sodelovala v več mednarodnih projektih (*Podeželje in mesto na Primorskem: družbena, gospodarska in pravna razmerja med starim redom in modernizacijo*; *Socialnodemografska podoba Istre v novem veku*; *Uporniške preživetvene strategije na Slovenskem; 16–19. stoletje*), dejavno se je udeleževala domačih in mednarodnih znanstvenih in strokovnih konferenc (*Samostanski redovi v Kopru / Monastic orders in Koper, Koper 2010*; *Sledi usnjarske dejavnosti v obalnih mestih, Šoštanj 2011*; *Skrb za najdenčke in sirote v Kopru od 16. stoletja do konca prve svetovne vojne, Rogla 2012*; *Delovanje koprskih solin v obdobju Beneške republike, Pazin - Pulj 2013*; *Prehrana v koprskem samostanu sv. Klare ob koncu 18. stoletja, Ljubljana 2014*; *Samostani v Kopru v obdobju Beneške republike, Poreč 2015*), objavljala je znanstvene in strokovne članke v domačih in v tujih revijah. Na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem (naprej UP FHŠ) je 22. decembra 2009 uspešno zagovarjala doktorsko disertacijo *Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike* (mentor red. prof. dr. Darko Darovec), ki je leta 2011 izšla v knjižni obliki. Slednje je izjemno pomembno za poznavanje zgodovine Istre in Slovenskega

primorja. Delo je nastalo na osnovi preučevanja arhivskih virov, ki jih hranijo Pokrajinski arhiv Koper, Škofijski arhiv Koper in župnijski arhivi obalnih mest ter državni in cerkveni arhivi hrvaške Istre, Dalmacije in severovzhodne Italije (Benetke, Trst). V delu so obravnavane tako koprskie kot tudi piranske in izolske bratovščine, medtem ko je podrobneje osvetljeno delovanje posameznih koprskih mestnih bratovščin in špitala sv. Nazarija. Laične bratovščine, ki so sicer člane v prvi vrsti pripravljale na posmrtno življenje, so bile močno vpete v družbeno, zlasti gospodarsko in kulturno življenje tedanje dobe. Njihovo delovanje je vplivalo na gospodarsko dogajanje istrskih mest in podeželja.

Njen zadnji znanstveni opus temelji na »trilogiji« na temo o prehrani v srednjeveški in novoveški kuhinji v severozahodni Istri in njenem zaledju. Med leti 2018 in 2021 je Pokrajinski arhiv Koper pristopil k sodelovanju s Pokrajinskim muzejem Koper pri pripravi tematske razstave *Kulinarična Slovenija: Kuhinja z možnarjem in tolkačem*. Projekt, ki ga je že na začetku zaznamoval odstop koprskega muzeja zaradi zapletov pri dogovorih o gostovanju razstave tržaškega mestnega muzeja, se je odrazil v izdaji treh samostojnih avtoričinih publikacij za arhiv: *Koprski samostan svete Klare: Življenje v samostanu in izdatki za nakup živil za prehrano redovnic in drugih prebivalk samostana ob koncu 18. stoletja* iz leta 2018, *Delovanje koprskih dobrodelnih ustanov: prehrana otrok v vrtcu in sirotišnici ter bolnikov v bolnišnici v 19. stoletju* iz leta 2019 in *Prehrana v Kopru in na njegovem podeželju od antike do konca 19. stoletja* iz leta 2021. Cilj projekta je bil ugotoviti, kako je v različnih zgodovinskih obdobjih naravni prostor vplival na oblikovanje prehrabnih navad prebivalstva, in raziskati tiste značilnosti prehranjevanja, ki danes tvorijo del kulturne identitete tega teritorija in pomemben element njegove prepoznavnosti.

Delo arhivistov in sodelovanje z arhivi je popularizirala tudi drugače. Na UP FHŠ, kjer je bila s sklepom Senata UP FHŠ z dne 26. oktobra 2006, št. 0921-81/06, izvoljena v naziv asistentka za področje zgodovine, je najprej vodila vaje pri predmetu Arhivistika, muzeologija in konservatorstvo, medtem ko je od izvolitve v pedagoški naziv docentka za zgodovino dne 6. decembra 2010, št. 06141-96/10, kot ena izmed nosilk opravljala vse svoje obveznosti pri omenjenem predmetu (predavanja in vaje).

Dejavno je delovala tudi na strokovnem področju. Bila je članica več komisij (npr: za strokovne nazive na področju varstva arhivskega gradiva, za restitucijo pri Ministrstvu za notranje zadeve RS, za Aškerčeve nagrade in Aškerčeva priznanja, za strokovne izpite za arhivsko dejavnost), uredniškega odbora revije *Arhivi* in odgovorna urednica zbirke *Viri*. Dodatno se je izobraževala na strokovnih seminarjih in usposabljanjih, ki jih organizirajo Ministrstvo za kulturo RS, Arhivsko društvo Slovenije, Arhiv Republike Slovenije in druga stanovska združenja.

Kot večletna urednica zbirke *Viri*, ki jo izdaja Arhivsko društvo Slovenije, in članica Izvršnega odbora društva je spodbujala razvoj arhivistike in drugih dejavnosti s področja varstva in proučevanja arhivskega gradiva. Njeno poklicno pot so zaznamovale privrženost do poslanstva arhivistike, strokovna natančnost in raziskovalna odličnost, ki bodo trajno ostale zabeležene v njenih številnih znanstvenih in strokovnih publikacijah.

6. Jurij Rosa

(avtorica Aleksandra Pavšič Milost)

Osnovno šolo je obiskoval v letih 1962 do 1970, prve štiri razrede v Podnanosu, nato v Vipavi. Maturiral je leta 1974 na Gimnaziji Veno Pilon v Ajdovščini. Isto leto se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, smer zgodovina in sociologija, kjer je leta 1979 diplomiral.

Januarja 1980 se je zaposlil v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici in tam do-

*Jurij Rosa v novogoriškem arhivu nagovarja sodelavce ob upokojitvi leta 2021
(Foto: Pokrajinski arhiv v Novi Gorici)*

brih 40 let opravljal naloge arhivista, zadolženega za arhivsko gradivo upravnih organov in nekaterih javnih služb iz obdobja po letu 1945 ter društev in zvez društev. Opravljal je tudi pedagoško dejavnost arhiva in skrbel za stike s cerkvenimi ustanovami glede njihovega arhivskega gradiva.

Sodeloval je tako rekoč pri vseh arhivskih opravilih. Veliko pozornosti je posvečal stikom z ustvarjalci arhivskega gradiva. Trudil se je pri njih vzbuditi zavest o pomenu dokumentarnega in v njem vsebovanega arhivskega gradiva ter jih pripraviti k odbiranju in izročitvi arhivskega gradiva arhivu, kar pogosto ni bilo lahko. Opravil je veliko prevzemov gradiva. Da jih je lahko izpeljal, je pogosto moral v arhivskih skladiščih, ki so bila v kletih ali na podstrešjih, arhivsko gradivo iz dokumentarnega gradiva odbirati kar sam. Pri krajevnih skupnostih in društvih je bilo to tako rekoč pravilo. Ni se izogibal še tako težkim pogojem dela, če je bilo treba arhivsko gradivo rešiti pred poškodbami ali uničenjem. V arhivu je precej časa namenil urejanju in popisovanju arhivskega gradiva, tako tistega, ki je bilo prevzeto na novo, kot onega, ki je prišlo v arhiv že ob njegovi ustanovitvi. Zelo si je prizadeval, da bi bilo čim več gradiva čim prej dostopnega za uporabo, da bi obstajal vsaj osnovni razvid nad gradivom, da bi bilo lepo urejeno in tehnično opremljeno.

Skrbi za kulturno dediščino je posvetil tudi veliko prostega časa. Uredil je arhive nekaterih krajevnih društev in krajevno župnijsko knjižnico.

Delo z uporabniki gradiva ni bilo neposredno v njegovem delokrogu, a vendar so se tako sodelavke v arhivski čitalnici kot uporabniki sami zelo pogosto obračali nanj (z osebnimi stiki, v telefonskih pogovorih, stikih po elektronski in klasični pošti). Veljal je za zakladnico znanja o zgodovini in arhivskem gradivu. Večkrat je dobil pošto od neznanih ljudi in se čudil, kako so izvedeli zanj.

Večji del svoje delovne dobe je bil v arhivu del skupine, ki je opravljala izobraževanja in preizkuse znanja za uslužbenke, ki pri ustvarjalcih upravljajo dokumentarno gradivo, a tudi del skupine »arhivistov pedagogov«. V obeh vlogah je bil pri slušateljih dobro sprejet, saj je znal vsebino podajati zanimivo, včasih tudi zelo duhovito. Nekaj let je bil tudi član uredniškega odbora strokovnega glasila Arhivi.

Prispeval je nekaj raziskovalnih študij o dokumentarnem in arhivskem gradivu posameznih ustvarjalcev gradiva ter predstavitev arhivskih fondov. Nekatere je predstavil na arhivskih zborovanjih, druge je pripravil le za objavo v strokovnih glasilih. Izpostavimo naslednje:

- Arhivska problematika gradiva zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine (1985),
- Vrednotenje dokumentarnega gradiva krajevnih skupnosti (1987),
- Pedagoška dejavnost v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici (1990),
- Arhivsko gradivo krajevnih ljudskih odborov – vir za preučevanje lokalne zgodovine (1991),
- Arhivska zapuščina kluba starih goriških študentov (1996),
- Vipavska arhivska dediščina v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici (1997),
- Briška arhivska dediščina v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici (2013),
- Arhivski fond »kosovelovcev« v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici (2018),
- Arhivski fond »vodopivcev« v novogoriškem pokrajinskem arhivu (2019).

Sodeloval je pri pripravi vodnikov po fondih in zbirkah arhivskega gradiva Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, bil je tudi del skupine, ki je pripravljala vodnik po arhivskih fondih in zbirkah v javnih arhivih v Sloveniji, ki je bil eden od vodnikov v zbirki vodnikov za vse takratne republike v Jugoslaviji. Skrajšano smo mu rekli kar zvezni vodnik.

Sam ali v sodelovanju s sodelavkami je pripravil več razstav in katalogov zanje. Izpostavimo nekatere:

- Zgradili bomo Novo Gorico. Razstava dokumentov o pripravi in začetnih delih izgradnje Nove Gorice v letih 1947 in 1948 (1988),
- Nova oblast – nova imena. Dokumenti o preimenovanjih naših krajev v letih 1948-1955 (1993),
- Na solkanskem polju je raslo mesto - 50 let Nove Gorice: 50 (naj)starejših posamičnih javnih stavb v mestu Nova Gorica, zgrajenih od leta 1948 dalje (1998),
- Slovenska pomlad na Goriškem 1987-1991. Izbrano gradivo iz arhivskih fondov in zbirk Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici (2001),
- Vinko Vodopivec, 1878-1952 – razstava ob 60-letnici smrti duhovnika in glasbenika (2012),
- Dolga pot do krajše ceste – razstava izbranih dokumentov ob 30. obletnici odprtja sabotinske ceste (2015),
- »Frnaža«, mesto v malem – razstava ob 70. obletnici mesta Nova Gorica (2017).

Pogosto se je odzval tudi na razna povabila za pripravo strokovnih člankov s področja zgodovine, zlasti lokalne, za predstavitve na simpozijih ali za objavo v različnih zbornikih.

Pisal je o poročanju slovenskih časopisov na Goriškem o cerkvenih zadevah in o učiteljskih med obema vojnama. Za čas po koncu druge svetovne vojne je pripravil razprave o upravno-teritorialnih ureditvah, o cerkveni dejavnosti v arhivskih dokumentih oblastnih organov, o nasprotovanjih novi komunistični oblasti, o kulturnih podobah v Ajdovščini – Šturjah. Več raziskav in objav je namenil društvom in ljubiteljski kulturi v posameznih krajevnih okoljih na Goriškem. Njegovi članki so v veliki meri nastajali na osnovi arhivskega gradiva.

Domoznanstvo je njegova velika ljubezen. Sodeloval je pri pripravi več krajevnih in tematskih zbornikov, medtem ko je bil pri pripravi zbornika o domačem kraju glavna gonilna sila. Zgodovini svojega kraja je nasploh posvečal veliko pozornosti. Pisal je o poimenovanjih kraja Šentvid - Podnanos, o krajevnem društvnem življenju (zlasti o pevski dejavnosti) in knjižničarstvu, krajevni kulturni dediščini, posameznih vidikih delovanja krajevnih cerkvenih skupnosti, rad je pisal o nastanku slovenske državne himne in njeni povezavi z domačim krajem. Precej se je posvečal raziskavam poveljnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih nepravilnosti na območju občin Ajdovščina in Vipava. Nazadnje je kot upokojenec prispeval obširen spominski zapis v zborniku ob 50-letnici Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici.

Izpostavimo nekaj publikacij, pri katerih je pustil velik pečat:

- *Občinska središča v obdobju 1814–1961 na območju sedanjih občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin*. Nova Gorica: Pokrajinski arhivski muzej, 1991.
- *Št. Vid – Podnanos – zbornik prispevkov o kraju in njegovi zgodovini*. Nova Gorica: Pokrajinski arhiv, 1996.
- *Mešani pevski zbor »Stanko Premrl« Podnanos: 20 let*. Podnanos: Mešani pevski zbor »Stanko Premrl«, 1997.
- *Primorska poje – 30 let: [zbornik ob 30-letnici revije 1970–1999 in ob 30-letnici delovanja Zveze pevskih zborov]*. Ajdovščina: Zveza pevskih zborov Primorske, 1999.
- *Občina Miren - Kostanjevica 1994–2004: zbornik občine ob 10-letnici*. Miren: Občina, 2004.
- *Za dom in rod – v spomin na dogodek v Prvačini na dan sv. Cirila in Metoda, 5. julija 1920*. Prvačina: Krajevna skupnost; Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, 2006.
- *Pod varstvom sv. Frančiška Ksaverija: župnija Lozice v času in podobah*. Ljubljana: Župnijski zavod Dravlje, 2006.
- *Grgarski zbornik*. Grgar: Krajevna skupnost: Turistično društvo, 2009.
- *Iztrgano iz spomina: zbornik prispevkov o Bukovici in Volčji Dragi*. Bukovica: Krajevna skupnost Bukovica - Volčja Draga, 2017.
- *Zahodna Banjška planota skozi čas: o geografiji in botaniki, arheologiji, stavbarstvu cerkvâ, zgodovini, ljudeh in etnološki dediščini ter jeziku zahodne Banjške planote*. Koper: Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales ZRS, 2018.
- *Vesela Goriška: zbornik o ljubiteljski kulturi*. Nova Gorica: Zveza kulturnih društev, 2019.

Posvečal se je tudi predstavitvam pomembnih osebnosti iz primorskega okolja – kot pisec besedil, predavatelj, sodelavec pri pripravi strokovnih posvetov, urednik ali sourednik publikacij: o Matiji Vertovcu, Rihardu Dolencu, Stanku Premrlu, Franu Žgurju, Ivanu Rudolfu, Valentinu Staniču, Andreju Pavlici, Petru Medveščku, Vinku Vodopivcu, Joži Lovrenčiču, Mihaelu Torošu, Alojzu Kocjančiču, Otmarju Črnilogarju, Marku Vuku. Obsežnejši in pomembnejši delež je vložil pri naslednjih razpravah in publikacijah:

- Valentin Stanič v javnem spominu (1996, 2009).
- *Premrlov zbornik*. Ljubljana: Družina, 1996.
- Alojz Kocjančič v Cirilmetodijskem društvu katoliških duhovnikov in v Slovenskem duhovniškem društvu (2003).
- *Fran Žgur – vipavski slavček*. Podraga: Župnija, 2007.
- *Marko Vuk, 1947-2004: spominska slovesnost na Mirenskem Gradu, 24. 11. 2007*. Gorica: Zadruga Goriška Mohorjeva, 2010.
- *Otmar Črnilogar – človek mnogih talentov*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2013 in 2019.

Sicer bi še lahko naštevala, a naj bo dovolj. Pripoved o 40-letnem delu Jurija Rose v arhivski službi bom zaključila z naslednjimi besedami: zagotovo je v slovenskih arhivih bilo in še vedno je veliko pridnih, delu predanih arhivistov, vendar je zagotovo malo takih, ki bi se skrbi za kulturno dediščino predajali s tolikšnim čustvenim zanosom, kot je to počel naš Jurij, in bi to svoje občutenje znali ob vsaki priložnosti tudi primerno ubesediti.

7. Red. prof. dr. Jedert Vodopivec Tomažič

(avtorica Anja Props)

Jedert Vodopivec, rojena leta 1953 v Postojni, je leta 1972 maturirala na Gimnaziji Koper. Še istega leta se je vpisala na Fakulteto za kemijo in kemijsko tehnologijo smer organska kemija Univerze v Ljubljani (UL). Po diplomski nalogi z naslovom *Študij sinteze in uporabe reagentov, vezanih na polimerne nosilce v organski sintezi* se je kmalu po zaposlitvi v Arhivu RS v interdisciplinarni povezavi z restavratorsko specialko Akademije za likovno umetnost in oblikovanje (UL) vpisala na magistrski študij kemijske tehnologije na Fakulteti naravoslovje in tehnologijo. Študij je zaključila z magistrsko nalogo *Uporabnost nekaterih sintetičnih polimerov pri konserviranju in restavriranju kulturne dediščine na papirju*, ki jo je uspešno zagovarjala 15. novembra 1988. Oktobra 1999 je doktorirala na Oddelku za umetnostno zgodovino – smer konservatorstvo Filozofske fakultete (UL) z disertacijo *Razvoj struktur v srednjeveških rokopisnih vezavah – soodvisnost s konservatorskimi in restavratorskimi posegi*.

Z zaposlitvijo v Arhivu Republike Slovenije (ARS) je svojo življenjsko pot posvetila zaščiti arhivskega gradiva in drugih predmetov kulturne dediščine iz papirja in pergamenta. Od leta 1992 do leta 2019, ko je vodila Center za konserviranje in restavriranje pri ARS, se je skozi multidisciplinaren pristop, ki združuje raziskovanje, strokovno izpolnjevanje in pedagoško delo, oblikoval kolektiv izkušenih konservatorok-restavratorok, ki vsakodnevno prispevajo k ohranjanju arhivskega gradiva na državni ravni.

Ves čas svoje zaposlitve v ARS se je posvečala pedagoškemu delu na področju konserviranja in restavriranja gradiva na papirju in pergamentu, saj tovrstnega izobraževanja v Sloveniji ni bilo. Še danes je dejavno vključena v proces izobraževanja na področju materialnega varovanja in konserviranja arhivskega gradiva, saj predava na samostojni visokošolski izobraževalni ustanovi Alma Mater Europea, smer arhivistika. Na Oddelku za bibliotekarstvo Filozofske fakultete (UL) je predavala predmet Zaščita in konserviranje knjižničnega gradiva. Od leta 1999 je bila na Oddelku za restavratorstvo Akademije za likovno umetnost (UL) vključena v podiplomski študij restavratorstva gradiva na papirju in pergamentu. V okviru Arhivskega centra za strokovni razvoj je vodila seminarje na področju materialnega varovanja in konserviranja arhivskega gradiva in sodelovala kot izpraševalka pri strokovnih izpitih iz arhivistike za predmet Varovanje in zašči-

Dr. Jedert Vodopivec
Tomažič (Foto: Igor Modic)

ta arhivskega gradiva. Poleg tega je bila članica skupne komisije Ministrstva za kulturo RS za naziv svetnik ter komisije Ministrstva za kulturo RS za strokovne izpite in nazive za področje restavratorstva, bila je izpraševalka pri strokovnih izpitih za področje konserviranja in restavriranja pisne in likovne dediščine na papirju in pergamentu ter mentorica in somentorica številnim pripravnikom.

Z znanstveno in s strokovno javnostjo je delila nujnost materialnega varovanja. Kot raziskovalka je sodelovala v projektih Inštituta za celulozo in papir v Ljubljani na področju raziskav o vzrokih staranja papirja. V letih 1991 do 1994 je bila vključena v znanstveno-raziskovalni projekt »Raziskava mehanizmov staranja papirja«, v letih 1994 do 1999 je sodelovala pri aplikativnem projektu »Trajnost papirja in kartona«. Leta 2003 je organizirala mednarodni simpozij: »Razstavljanje arhivskega in knjižničnega gradiva ter likovnih del na papirju – Standardi materialnega varovanja« ter bila urednica istoimenskega dvojezičnega zbornika, kjer je sodelovalo šest domačih in 16 tujih avtorjev. Bila je pobudnica in vodja projekta »Razmere v arhivskih depojih«, v katerega so bili vključeni vsi slovenski arhivi. Delni rezultati so bili predstavljeni na posvetovanjih v Velenju leta 2007 in Radencih leta 2008. Leta 2009 je soorganizirala posvetovanje Arhivskega društva Slovenije.

Mednarodno je sodelovala v strokovnih organizacijah, komisijah, na seminarjih in konferencah. V sklopu Komiteja za preventivno zaščito arhivskega gradiva v zmernih klimatskih pogojih, ki deluje v okviru Mednarodnega arhivskega sveta (ICA/CPTE), je leta 2003 sodelovala z Evropsko komisijo za dostop in preservacijo (ECPA). V mandatnem obdobju 1989 do 1991 je bila dopisna članica komiteja za konservacijo pri mednarodnem arhivskem svetu (ICA/CCR). V mandatnem obdobju 1996 do 2000 je bila imenovana za redno članico komiteja za materialno varovanje arhivskega gradiva pri Mednarodnem arhivskem svetu (ICA/CPR). V mandatnem obdobju 2000 do 2004 je bila predlagana in ponovno izvoljena v Komite za preventivno zaščito arhivskega gradiva v zmernih klimatskih pogojih, ki deluje v okviru Mednarodnega arhivskega sveta (ICA/CPTE).

V letih 2003–2006 je koordinirala delovno skupino za organske materiale, ki je raziskovala razgradne procese, korozijo in vremenske vplive v znanstveno-tehnološki skupini EU COST Action G8 WG3 na projektu »Nedestruktivne analize in testne metode na muzejskih objektih / Non-destructive Analysis and Testing of Museum Objects«. V obdobju 2008 do 2012 je bila članica izvršnega odbora konservatorjev-restavratorjev nacionalnih arhivov EU.

Red. prof. dr. Jedert Vodopivec Tomažič je s svojim intenzivnim strokovnim delom vnesla nov polet strokovnemu in znanstveno-raziskovalnemu pristopu na področju hrambe, raziskovanja ter konserviranja-restavriranja dediščine na papirju in pergamentu v arhivih, knjižnicah, muzejih in sorodnih ustanovah. Z neposrednim angažiranjem ji je uspelo dvigniti raven stroke, ki je primerljiva s svetovno ravni. O strokovnem in znanstvenem delu priča tudi njena bogata bibliografija. V sistemu Cobiss je evidentiranih več kot 400 vpisov, od znanstvenih in strokovnih člankov, prispevkov na konferencah, simpozijih in posvetovanjih do monografske publikacije in raznih poglavij v monografskih publikacijah, ki jim je bila nemalokrat tudi urednica ali sourednica. Leta 2009 je prejela nagrado Mirka Šubica za življenjsko delo v konservatorsko-restavratorski stroki. Leta 2018 je prejela Trubarjevo priznanje, ki ga podeljuje NUK za pomembne prispevke k ohranjanju nacionalne pisne kulturne dediščine. Leta 2024 je bila na predlog članov društva imenovana za častno članico Arhivskega društva Slovenije.

O njeni neizmerni predanosti ohranjanju bogastva arhivov priča njena obsežna bibliografija, ki jo je zelo težko povzeti v nekaj točkah. Na tem mestu zato izpostavljam dosežke, ki so imeli oziroma imajo velik vpliv na razvoj in prepoznavnost konservatorsko-restavratorske stroke, ki je neločljivo vpeta v delovanje arhivov, arhivsko stroko in existenco arhivskega gradiva.

Izpostavljenja dela in dosežki:

Dr. Jedert Vodopivec Tomažič je bila pobudnica in sodelavka v projektu razvoja in izdelave trajno obstojnega papirja in kartona, ki ustreza zahtevam standarda za trajnost in obstojnost (ISO 11108). Ta se uporablja kot nosilec za zapis dokumentov trajne vrednosti, za zaščito gradiva v arhivih, knjižnicah, muzejih, galerijah ter v postopkih konserviranja in restavriranja. Rezultat dolgotrnega raziskovalnega sodelovanja z Inštitutom za celulozo in papir je slovenska proizvodnja trajnostnega papirja in kartona.

Kazalnik njenega zavedanja pomembnosti razvoja stroke, popularizacije arhivske kulturne dediščine in mednarodnega sodelovanja so bili dogodki ob jubilejnih obležjih Centra za konserviranje in restavriranje (CKR) v ARS. Ti so bili pod vodstvom dr. Jedert Vodopivec Tomažič vedno povezani s strokovnim mednarodnim sodelovanjem:

- 40. obletnica CKR: razstava s katalogom *Zapis in podoba* in mednarodni simpozij z izidom zbornika *Konserviranje in restavriranje knjig in papirja*,
- 50. obletnica CKR: razstava Polstoletja, interdisciplinarni posvet *Svetloba in kulturna dediščina* ter zbornik *Polstoletja*,
- 60. obletnica CKR: razstava in zbornik *Konserviranje knjig in papirja 2*.

Med leti 2007–2009 je vodila vsedržavni arhivski projekt o stanju arhivskih depojev, v katerem so po enotni metodologiji na podlagi desetih dejavnikov tveganja pregledali stanje v depojskih enotah nacionalnega, vseh šestih regionalnih, treh javnih in treh cerkvenih arhivih. Leta 2009 je izšla tudi publikacija *Arhivski depoji v Sloveniji*, v kateri so predstavljeni rezultati ugotavljanja tveganj v slovenskih depojih. Arhivski depoji so temelj arhiva, medtem ko so glavna njihova problematika neustrezni klimatski pogoji in prenatrpanost skladišč.

Z mednarodnim udejstvovanjem, s članstvom v različnih raziskovalnih skupinah in organizacijah ter z organizacijo mednarodnih simpozijev tako doma kot v tujini je dr. Jedert Vodopivec Tomažič, ob sodelovanju in predanosti sodelavk v CKR, uspela slovensko konservatorsko stroko, ki skrbi za arhivsko gradivo, dvigniti na svetovno raven. Na tem mestu lahko izpostavimo seminarje, posvečene konserviranju in restavriranju likovne dediščine ter arhivskega gradiva na papirju in pergamentu pod vodstvom Karmen Rinesi Čorak iz Rima, in sklop seminarjev, posvečenih knjižnim vezavam pod vodstvom prof. Christopherja Clarksona iz Oxforda.

Leta 2000 izdana knjiga *Vezave srednjeveških rokopisov: Strukturne prvine in njihov razvoj*, ki je bila najprej zapisana kot njena doktorska disertacija, je pomemben mejnik na področju raziskovanja knjižnih vezav v Sloveniji in mednarodno. Knjižne vezave so v svetu še razmeroma slabo raziskovano področje, zato knjiga lahko služi kot strokovno vodilo pri konserviranju in restavriranju srednjeveških knjižnih vezav.

Priloga 1: SEZNAM ČASTNIH ČLANOV DRUŠTVA

- 1983: dr. Pavle Blaznik, dr. Bogo Grafenauer, dr. Ivo Murko, dr. Božo Otorepec, dr. Sergij Vilfan, dr. Fran Zwitter,
- 1984: Janko Jarc,
- 1989: Majda Smole,
- 1991: dr. Vasilij Melik,
- 1996: Ema Umek,
- 2000: Aleksander Videčnik,
- 2004: dr. Jože Mlinarič, Marija Oblak Čarni, Peter Ribnikar, mag. Milica Trebše Štolfa, dr. Jože Žontar,
- 2011: dr. France Martin Dolinar,
- 2014: dr. Ignacij Voje,

- 2024: Marija Hernja Masten, dr. Bogdan Kolar, Marjeta Matijević, Emica Ogrizek, dr. Zdenka Radminič Bonin, Jurij Rosa, dr. Jedert Vodopivec Tomažič.

Priloga 2: SPOMINSKI ZAPISI ČASTNIH ČLANOV

1. Bogdan Kolar: POGLED NA DELO V ARHIVU ČETRTO STOLETJE KASNEJE

Vse se je začelo z uvajanjem usmerjenega izobraževanja v slovensko srednje šolstvo, potem ko je bil aprila 1980 sprejet zakon o usmerjenem izobraževanju. Prvi dijaki so se vpisovali v nove programe v šolskem letu 1981/82. Nova šolska ureditev je prinesla veliko zmede tako med dijaki kot med učitelji, posledično je povzročila hitro slabšanje kakovosti izobrazbe. Na družboslovno-jezikovni smeri je bil uveden predmet Informatika, dokumentalistika in arhivistika. Učbenik za arhivistiko je pripravil prof. dr. Jože Žontar (izšel je leta 1984). Namenjen je bil dijakom tretjega letnika družboslovno-jezikovne smeri in dijakom četrtega letnika na splošno kulturni smeri. Ker sem svoje pedagoško delo začel na Srednji verski šoli Želimlje, kjer so potrebovali učitelja za omenjene vsebine, sem v času študija zgodovine in angleščine vpisal vse predmete s področja arhivskega izobraževanja, ki so sicer bili namenjeni študentom samostojne smeri študija zgodovine. Tako sta bili usmerjeno izobraževanje in šolsko delo na svoj način priprava na delo v arhivu.

Očitno so o mojem študiju in delu v šoli izvedeli na škofijskem ordinariatu v Ljubljani, kjer je bil generalni vikar škof dr. Stanislav Lenič. On se je dogovarjal z mojim predstojnikom in rezultat je bil, da sem bil septembra 1987 po odhodu dr. Franceta M. Dolinarja v ARS povabljen, da prevzamem delo v arhivu. Prišlo je do dogovora med vodstvom nadškofije in vodstvom salezijanske skupnosti, glede na katerega sem prevzel vodenje arhiva, dokler nadškofija ne bi dobila lastnega strokovnega, ki bi prevzel to delo.

Vprašanja, povezana z delovanjem cerkvenih arhivov, je na ravni Pokrajinske škofovske konference obravnaval Svet za cerkveno zgodovino in arhive, v katerem so bili voditelji treh škofijskih arhivov in nekateri drugi, ki jih je imenoval predsednik konference. Škofijski arhiv v Mariboru je zastopal dr. Anton Ožinger, škofijski arhiv v Kopru prof. France Kralj in nato mag. Marjan Vogrin. Srečanja so bila občasna, vendar smo skušali nastopati enotno ter zastopati interese cerkvenih ustanov in arhivskega gradiva.

NŠAL je takrat deloval v prostorih ljubljanske nadškofijske kurije – to je v delu prostorov v pritličju in del v prvem nadstropju nadškofijskega dvorca. V skladu s cerkveno zakonodajo je bil predstojnik arhiva vsakokratni ravnatelj nadškofijske pisarne (kancler), ki je bdel nad delovanjem arhiva, uporabo gradiva in sprejemal odločitve, ki so bile odgovor na zahteve uporabnikov. Arhivska čitalnica je bila za obiskovalce odprta prve tri dni v tednu.

Ob mojem prihodu so v arhivu do tedaj delale tri zavzete uršulinke. S. Mateja (Doroteja) Gorišek je bila znana po svoji natančnosti in še danes je mogoče najti dokumente, pri katerih se takoj opazi njena pisava. Njeno delo je nadaljevala s. Jasna Kogoj, ki mi je pomagala pri uvajanju v arhivsko delo. Za matični del arhiva in čitalnico je skrbela s. Fani Žnidaršič, ki je vsako jutro prihajala iz Mekinj, kjer je v samostanu skrbela za bolne sestre. V istem času je zaključevala še srednjo medicinsko šolo in imela obvezno prakso v ljubljanskem Kliničnem centru. Večkrat se je zgodilo, da je bila dežurna ponoči, nakar je zjutraj prišla v arhiv in tam nadaljevala do poznega popoldneva. S povečanim številom ur delovanja čitalnice in z več gradiva so bile kasneje potrebne dodatne zaposlitve.

Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja je zelo poraslo zanimanje za

uporabo cerkvenega arhivskega gradiva, predvsem na področju matičnih zadev. Zato je bil najustreznejši odgovor odpiranje čitalnice na pet dni v tednu. Za več uradov, ki so domovali v nadškofijskem dvorcu, je postala tolikšna prisotnost obiskovalcev arhiva moteča.

Ker je prihajalo novo in novo gradivo, je bilo treba povečati skladiščne prostore in skrbeti za nabavo potrebne opreme. Pri tem so nam bili v pomoč tudi uporabniki arhiva. Občasno se je v arhivu mudila prof. Ljudmila Schmid-Semrl, ki je bila lektorica slovenskega jezika na univerzi v Bernu. Dala je pobudo in zbrala sredstva za nakup prvega računalnika. Ker ga nadškofija ni mogla uvoziti, smo to storili s pomočjo dr. Jožeta Žontarja, takrat ravnatelja Zgodovinskega arhiva Ljubljana. To je bil prvi računalnik v enem od uradov ljubljanske nadškofijske kurije. Takoj smo začeli sodelovati z ARS, kjer so uvajali program ARMIDA in skrbeli za izobraževanje njegovih uporabnikov.

S poslovanjem treh škofijskih arhivov so bili seveda stroški. Iskali smo možnosti, kje dobiti sredstva za njihovo kritje, kajti voditelji škofij (in še bolj škofijski ekonomi) so bili prepričani, da ni dolžnost Cerkve financirati delovanje arhivov, ki so namenjeni vsem uporabnikom, ne glede na njihov odnos do Cerkve. Obstajala je možnost, da bi bilo arhivsko gradivo brezplačno na razpolago le tistim uporabnikom, ki bi bili dejavni člani Cerkve, to je tistim, ki so sodelovali pri vzdrževanju cerkvenih ustanov in bi to tudi lahko dokazali, za druge bi uvedli neke vrste uporabnino ali vstopnino za delo v čitalnici. Zato smo iskali možnosti za sklenitev sporazuma z Ministrstvom za kulturo RS, s katerim bi to pokrilo del stroškov in bi s tem bilo arhivsko gradivo na razpolago vsem uporabnikom, ne glede na njihov odnos do Cerkve. Kot zaključek pogovorov, pri katerem so veliko delo opravili strokovni delavci ARS, je bil sklenjen sporazum med Slovensko škofovsko konferenco in Republiko Slovenijo oziroma Ministrstvom za kulturo RS o sofinanciranju arhivske dejavnosti Katoliške cerkve v Sloveniji. To je bil prvi sporazum sploh, ki sta ga v samostojni Sloveniji sklenila država in Cerkev. 16. aprila 1993 sta ga podpisala predsednik Slovenske škofovske konference dr. Alojzij Šuštar in minister za kulturo Sergij Pelhan.

Z ustanovitvijo samostojne Slovenije je voditelj ljubljanske nadškofije potreboval dodatne prostore za srečanja in sprejeme. Ker so bili prostori v nadškofijskem dvorcu potrebni za druge namene in ker so dotedanji prostori, ki jih je imel na razpolago arhiv, premajhni, smo z vodstvom škofije iskali možnosti za selitev. Novi prostori na Krekovem trgu so bili načrtno preurejeni za potrebe arhivskih skladišč, delovnih prostorov in čitalnice. Selitev je bila izvedena v letu 1995.

Vsaj nekaj sredstev je šlo za mikrofilmanje gradiva, ki je bilo najbolj poškodovano in bi vsaka nadaljnja uporaba pomenila še dodatno škodo. Šlo je za več najstarejših matičnih knjig, ki so bile tako ali drugače poškodovane. Dokler gradivo ni bilo reproducirano, ga je bilo treba umakniti iz uporabe.

Imeti vsaj osnovni vodnik po zbirkah in fondih, je bila v devetdesetih letih preteklega stoletja pomembna želja vsakega arhiva. Vsem priprava ni uspela. V NŠAL smo se zavzeli za izdelavo, čeprav nam ni uspelo pridobiti kakšne finančne podpore zunaj škofijskih meja. Vodnik je izšel leta 1999. Šlo je za prvo publikacijo (in zato s kakšno pomanjkljivostjo), ki jo je izdal NŠAL.

Več pozornosti je bilo namenjene delovanju v skladu z načelom provenience. V tem okviru je bilo na enem mestu zbrano gradivo gospostva Gornji Grad, ki se je pred tem nahajalo na več krajih. Ravno tako je bilo na enem mestu zbrano in urejeno gradivo Karitativne zveze, ki je bila do druge svetovne vojne osrednja ustanova Cerkve na karitativno-socialnem področju. Prizadevanja so bila namenjena reševanju vprašanja župnijskih matičnih knjig. Te so bile že ob izbruhu vojne in še bolj po letu 1945 raznesene na različne kraje. Kakšen primer se je ohranil v župnijskih uradih. Večino knjig so imele občine oziroma upravne enote, ki so starejše knjige, ki jih niso več potrebovale za redno poslovanje, oddajale osrednjemu državnemu arhivu. Del knjig se je nahajal pri službah Ministrstva za notranje zadeve RS. Med Slovensko škofovsko konferenco

in Ministrstvom za notranje zadeve RS je bil dosežen dogovor, da se originalne matične knjige zbirajo v škofijskih arhivih. Vzpostavljen je bil sistem za izvajanje tako postavljenega načela in za sprotno dopolnjevanje zbirk župnijskih uradov. Prezem večjega števila matičnih knjig je narekoval povečanje skladiščnih prostorov. Za to so se zavzele vse tri takrat delujoče škofije na Slovenskem (Koper, Ljubljana, Maribor). Isti sistem prevzemanja in hranjenja je obveljal po letu 2006, ko je bila Katoliška cerkev na Slovenskem na novo organizirana in so bile ustanovljene tri nove škofije.

Zaposleni v cerkvenih arhivih smo bili ves čas obravnavani kot enako-pravni člani arhivske srenje. Povabljeni smo bili na strokovna zborovanja in na različne oblike izobraževanja, ki sta jih organizirala ARS ali ADS. Opravili smo strokovne izpite. Z veliko večino zaposlenih v javni arhivski mreži smo imeli dobre odnose. Povabljeni smo bili k dejavnostim, ki jih je organiziralo ADS. V veselje in zadovoljstvo mi je bilo, da sem lahko bil član Izvršnega odbora ADS v letih 1990 do 1996. Odlično je bilo sodelovanje v uredniškem odboru stanovskega glasila *Arhivi*; bil sem član od leta 1994 do leta 2001. Skrbel sem, da so bile predstavljene publikacije, ki so govorile o delovanju cerkvenih arhivov po svetu in so povezovale delavce v teh arhivih.

Ko je leta 2000 ljubljanska nadškofija dobila svojega strokovnjaka, moje sodelovanje v arhivu ni bilo več potrebno. Zato je bil čas za slovo in za nove izzive pri delu na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, medtem ko sem v arhiv od tedaj prihajal le še kot uporabnik in imel občasno predavanja o arhivskih temah za študente iste fakultete.

2. Jedert Vodopivec Tomažič: KAKO SEM SE ZNAŠLA V ARHIVU IN ARHIVISTIKI

Junija 1979 sem diplomirala na Univerzi v Ljubljani (UL) na Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo smer organska kemija. Tudi takrat takoj po končanem študiju (še posebej med poletjem) služb ni bilo na pretek. Tako sem sprejela nadomeščanje porodniške na osnovni šoli v Preski pri Medvodah, kjer sem štiri mesece poučevala kemijo. Urnik mi je dovoljeval, da sem lahko iskala in raziskovala možne zaposlitve. Ker sem vedela, da kemike potrebujejo tudi na področju preučevanja kulturne dediščine, sem se pozanimala glede možnosti nadaljevanja študija in ugotovila, da je Univerza v Ljubljani že takrat imela magistrski študij organiziran zelo interdisciplinarno. Na matični fakulteti si moral vpisati dve tretjini predmetov, medtem ko si lahko tretjino izbral na kateri koli fakulteti UL ali tudi drugje. Glede interdisciplinarnosti študija na UL moram reči, da sem bila kasneje ob uvedbi bolonjskega študija zelo presenečena, ko so navajali, kako bo ta nova študijska reforma omogočala bistveno večjo prožnost in interdisciplinarnost, ki je prejšnja naj ne bi ni omogočala. Danes vsi, ki smo bili ali smo še vpleteni v univerzitetno izobraževanje, vemo, da temu ni ravno tako.

Pot me je zanesla tudi na Akademijo za likovno umetnost in oblikovanje UL. Tu sem od predstojnika oddelka za konserviranje in restavriranje prof. Franca Kokalja izvedela, da se bo naslednje leto (leta 1980) v tedanji Arhiv Socialistične Republike Slovenije – ASRS (danes Arhiv Republike Slovenije – ARS) iz takratnega Muzeja ljudske revolucije Slovenije – MLS (danes Muzej novejša in sodobne zgodovine Slovenije) preselil oddelek za restavriranje knjig in papirja ter ob tej priliki tudi kadrovsko okrepil s tremi dodatnimi delovnimi mesti, med katerimi je bilo tudi mesto za kemika.¹³ Seveda sem se takoj povezala s tedanjo

¹³ Grabnar, Marija: Razvoj osrednje slovenske konservatorsko-restavratorske delavnice za papir in pergament 1956–1996. V: *Zapis in Podoba* (ur. Jedert Vodopivec in Nataša Golob). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1996, str. 11–20; Grabnar, Marija: Razvoj restavratorsko-konserva-

vodjo oddelka Nado Čučnik Majcen,¹⁴ ki mi je informacijo potrdila in sva ostali ter še vedno ostajava v stiku.

V vmesnem času sem sprejela še eno nadomeščanje porodniške, in sicer v kemijskem laboratoriju na Inštitutu za higieno živil za Veterinarski fakulteti UL, kjer bi me tudi redno zaposlili, a zgodilo se je, da se mi je uresničila dolgoletna želja delovati na področju dediščine, bila sem sprejeta na delovno mesto pripravnice v konservatorsko-restavratorskem (K-R) oddelku Arhiva SR Slovenije. Tu sem bila zaposlena od 3. novembra 1980 do upokojitve 3. oktobra 2019.

Po nekaj letih dela v Arhivu RS sem se prijavila na magistrski študij na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo ter Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje UL ter na Inštitutu za celulozo in papir (ICP) kot mlada raziskovalka dobila možnost opravljanja raziskovalnega dela pod mentorstvom dr. Gabriele Novak v sklopu magisterija pod mentorstvom prof. Boža Igličarja. Študij sem leta 1988 zaključila z nalogo »Uporabnost nekaterih sintetičnih polimerov pri konserviranju in restavriranju kulturne dediščina na papirju«. Sodelovanje z ICP se je uspešno nadaljevalo v sodelovanju z dr. Meto Černič, o čemer pričajo opravljeni skupni projekti in številne objave.

Razmere v K-R oddelku Arhiva RS so bile po odhodu Nade Čučnik Majcen zlasti zame precej nedejavne. Začela sem iskati drugo zaposlitev. Imela sem srečo, da so v Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK) v Ljubljani na izpraznjeno mesto vodje oddelka za konserviranje in restavriranje iskali novo vodjo. Prijavila sem se in bila sprejeta, a me je takratna direktorica Arhiva RS Marija Oblak Čarni prepričala, da sem ostala Arhivu RS. Ponudila mi je mesto vodje oddelka, medtem ko je dotedanjega vodjo premestila na delovno mesto izven našega oddelka. Tako sem v danih razmerah dobila možnosti za strokovno delo, osebni razvoj in razvoj oddelka.

Danes, ko gledam nazaj, lahko rečem, da sem imela podporo prav pri vseh direktorjih. Marija Oblak Čarni in dr. Ema Umek sta mi, med številnimi drugimi možnostmi, na začetku leta 1987 omogočili enotedensko bivanje na Dunaju, kjer so me sprejeli na takrat zelo uglednem oddelku za konserviranje in restavriranje Avstrijske nacionalne knjižnice (ÖNB). Tu sem dobila vpogled v njihovo K-R delo in strokovno knjižnico. V Arhiv RS sem se vrnila z veliko literature, ki v Sloveniji še ni bila dosegljiva. V tem času študijskega bivanja na Dunaju sem živela v Kafolovem domu, kjer sem se spoznala dr. Natašo Golob, s katero sva vsako jutro imeli enako pot, ona v rokopisni oddelek, jaz v K-R oddelek Avstrijske nacionalne knjižnice. To znanstvo se je kasneje v Ljubljani razvilo v plodno sodelovanje. Prof. dr. Nataša Golob je bila tudi moja somentorica pri doktoratu »Razvoj struktur v srednjeveških rokopisnih vezavah: soodvisnost s konservatorskimi in restavratorskimi posegi«, ki sem ga zaključila leta 1998 na FF UL na Oddelku za umetnostno zgodovino, smer konservatorstvo, pod somentorstvom prof. dr. Sergeja Vrišerja in prof. dr. Janeza Höflerja.

Direktorju dr. Vladimirju Žumru sem moram zahvaliti za veliko podporo, da smo v CKR – Centru za konserviranje in restavriranje Arhiva RS lahko izpeljali precej konferenc, simpozijev in obsežno razstavo s publikacijo ob 40. letnici oddelka ter veliko teoretično praktičnih izobraževanj. Popolnoma je razumel, da je v vseh ozirih bolj smiselno in cenovno neprimerno povabiti strokovnjake k nam v Arhiv RS, kot poslati enega ali dva na izobraževanje drugam. Tako se je med drugim dogodilo tudi naše nekajletno sodelovanje s Karmen Čorak, Slovenko, ki v Italiji deluje na področju konserviranja in restavriranja dediščine na papirju. Karmen Čorak je v Arhivu RS v drugi polovici devetdesetih let pre-

torske dejavnosti v Arhivu RS od 1995 do 2006. V: *POL stoletja* (ur. Jedert Vodopivec). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2006, str. 12–17.

¹⁴ Nada Čučnik Majcen, univ. dipl. ing. kemije, vodja oddelka za konserviranje in restavriranje papirja in pergamenta v MLR in ASRS od 1977 do 1983.

teklega stoletja vodila nekaj enotedenskih izobraževanj na področju specialnih tehnik konserviranja in restavriranja papirja. V letih od 1997 do 2010 smo v CKR Arhiva RS izpeljali še drugo zelo pomembno večletno sodelovanje s prof. Christopherjem Clarksonom.¹⁵ Sprva smo k udeležbi na teh dvotedenskih teoretično-praktičnih izobraževanjih povabili le kolege iz konservatorsko-restavratorskega oddelka v NUK, a v naslednjih letih še kolege s Hrvaške in iz drugih evropskih držav.¹⁶ Glede na to, da je bilo na področju restavriranje knjig v arhivih in knjižnicah nujno dvigniti raven K-R pristopa, je bilo smiselno, da smo v ta projekt vključili čim več strokovnjakov s sorodnih področij. Tako sva s prof. ddr. Natašo Golob¹⁷ organizirali tudi predavanja za študente, zaposlene v ustanovah, ki varujejo kulturno dediščino, in drugo zainteresirano javnost, razstave, konference in objave. Skratka, sodelovanje s prof. ddr. Natašo Golob je potekalo res na številnih različnih ravneh, povezanih z arhivsko in drugo pisno dediščino.

V času, ko je bil direktor dr. Matevž Košir, smo obeležili 50. letnico oddelka z razstavo in s publikacijo.¹⁸ S podporo takratnega direktorja dr. Dragana Matiča sem organizirala strokovno ekskurzijo skupine vodilnih arhivistov iz Arhiva RS in ZAL v češke in nemške arhive, kjer smo si ogledali njihove arhivske stavbe s ciljem, da slovenski arhivistiki zagotovimo ustreznejše arhivske depoje. Žal (zaradi veliko različnih vzrokov) iz te moke ni nastalo veliko kruha.

Tudi dr. Jože Dežman je bil našemu delu in oddelku vedno naklonjen. Z dnjem direktorju dr. Bojanu Cvelfarju se zahvaljujem za večletno sodelovanje, a še najbolj, ker je ob moji upokojitvi podprl moje predloge, v CKR sektorju obdržal izpraznjeno delovno mesto in sprejel Anjo Props.

Mednarodni stiki so se zagotovo pomnožili in poglobili na številnih konferencah in simpozijih, a še posebej, ko sem bila pred številnimi leti, na pobudo dr. Petra Pavla Klasinca, imenovana v odbor za konserviranje in restavriranje pri mednarodnem arhivskem svetu (ICA/CPTe) in kasneje v odbor vodij konservatorsko-restavratorskih oddelkov pri evropskih nacionalnih arhivih (EHC-NA/EU). V tem okolju sem imela možnost osebno sodelovati s svetovno priznanimi strokovnjaki s področja varovanja arhivske in druge kulturne dediščine. Čeprav se z dr. Klasincem v preteklosti nisem vedno povsem strinjala, sedaj že dolgo let uspešno sodelujeva na področju visokošolskega izobraževanja prihodnjih arhivistov na oddelku za arhivistiko in dokumentologijo, ki se je prav letos preimenoval v fakulteto za arhivistiko v sklopu Univerze AlmaMater Europaea Maribor.

Na povabilo prof. dr. Martina Žnidaršiča, profesorja in predstojnika oddelka za Bibliotekarstvo in informacijsko znanost Filozofske fakultete UL, sem bila leta 1997 povabljen v proces visokošolskega izobraževanja na področju zaščite, konserviranja in restavriranja arhivskega, knjižničnega in grafičnega gradiva. Sprva samo na Filozofski fakulteti UL, kmalu za tem sem bila povabljen še na Akademijo za likovno umetnost in oblikovanje UL ter na Naravoslovnotehniško fakulteto UL. V sklopu tega pedagoškega delovanja je nastalo več kot 30 diplomskih nalog po starem in novem bolonjskem sistemu. Med njimi so tudi naloge s konservatorsko-restavratorskega področja (Andreja (Godler) Kozjek,¹⁹

¹⁵ Vodopivec, Jedert: Christopher Clarkson in njegovo revolucionarno delovanje na področju konserviranja ter restavriranja knjige v svetu in Sloveniji. V: *Arhivi* 44 (2021), št. 2, str. 385–400.

¹⁶ Vodopivec, Jedert: Christopher Clarkson and Teaching: Book Conservation Staff Training in Ljubljana. V: *Journal of Paper Conservation* 20 (2019), št. 1–4, str. 36–46 (<https://doi.org/10.1080/18680860.2019.1747833>).

¹⁷ V teh letih je prof. Nataša Golob opravila še drugi doktorat.

¹⁸ Vodopivec, Jedert (ur., avtor): *POL stoletja* in Svetloba in kulturna dediščina. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2006.

¹⁹ Godler, Andreja: *Vpliv knjigoveških strukturnih elementov na funkcionalnost in kakovost knjig: diplomsko delo*. Ljubljana, 2000.

Tina Buh,²⁰ Blanka Avguštin Florjanovič,²¹ Stanka Grkman,²² Nataša Petelin²³ in Anja Props²⁴), tri znanstvene magistrske naloge (Andreja Dragojevič²⁵ iz DAH v Zagrebu, Iva Gobić Vitolovič²⁶ iz DAH na Reki in Blanka Avguštin Florjanovič²⁷ iz ARS), dve zaključeni doktorski disertaciji (Meta Černič²⁸ iz ICP v Ljubljani in Andreja Dragojevič²⁹ iz DAH v Zagrebu).

O delu, ki sem ga opravila na področju varovanja, konserviranja in restavriranja pisne in grafične kulturne dediščine, priča več kot 400 vpisov v Cobiss, med katerimi bi izpostavila:

- Vodopivec, Jedert (ur., avtor, fotograf): *Vezave srednjeveških rokopisov: strukturne prvine in njihov razvoj = Medieval bindings in Slovenia: binding structures on stiff-board manuscripts*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2000.
- Vodopivec, Jedert; Budnar, Miloš; Pelicon, Primož: Application of the PIXE method to organic objects. V: *Nuclear instruments & methods in physics research. Section B, Beam interactions with materials and atoms*, vol. 239 (2005), št. 1–2, str. 85–93.
- Vodopivec, Jedert (ur., avtor): *Analiza stanja v slovenskih javnih arhivskih depojih*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2009.
- Vodopivec, Jedert; Šmit, Žiga; Prokeš, Radek; Đurovič, Michal: Iron gall degradation studied by PIXE and XRF in the hand-coloured plates of two copies of Herberstein's autobiographies. V: *Ink corrosion - the missing link* (ur. Georgios Boudalis et al.). Horn, Wien: Berger, 2021, str. 127–147.
- Vodopivec, Jedert (ur., avtor): *Iskanje arhivskih virov Istrabenza: 1948–1996*. V: *Od Istra benza do Istrabenza : 1948–1996*. Koper: Pokrajinski arhiv, 2021.

Skozi leta sem spoznala in v praksi dobila potrditev, kako pomembno je skrbeti tudi za razvoj stroke in podmladka na našem maloštevilnem in v realnem svetu precej zapostavljenem področju. Že nekaj let pred upokojitvijo sem intenzivno razmišljala in se dejavno trudila, da raven pridobljenega znanja ne bo potonila ali zvođenela.

V 39 letih delovanja v Arhivu RS sem imela veliko možnosti sodelovanje tudi z drugimi, domačimi in tujimi strokovnjaki: z restavratorji, s konservatorji, z arhivisti, muzealci, bibliotekarji, s fiziki, kemiki, z arhitekti, gradbeniki, s pravniki, z novinarji in drugimi sorodnimi profili, ki delujejo na področju varovanja dediščine, in dobila potrditev, da je varovanje dediščine, v katero sodi

²⁰ Buh, Tina: *Knjižnica gradu Snežnik: pravilno hranjenje in varovanje knjižničnega gradiva: diplomsko delo*. Lož, 2001.

²¹ Avguštin Florjanovič, Blanka: *Popis knjižnih vezav: (na primeru 23 knjig iz frančiškanskega samostana Kostanjevica v Novi Gorici): diplomsko delo*. Škofja Loka, 2002.

²² Grkman, Stanka: *Vpliv vezivnosti škroba na postopek restavriranja papirja: diplomsko delo*. Ljubljana, 2003.

²³ Petelin, Nataša: *Dopolnitev modela dokumentacije za evidentiranje konservatorsko-restavratorskih posegov na pisni in grafični dediščini: diplomsko delo*. Ljubljana, 2011.

²⁴ Props, Anja: *Materialna podoba knjižnega dela Moskovski zapiski Žige Herbersteina: magistrsko delo = Structure and materials used in Žiga Herbersteins book Moskovski zapiski : master's thesis*. Ljubljana, 2017.

²⁵ Dragojevič, Andreja: *Konserviranje in restavriranje likovnih del na papirju velikega formata - kartoni za zidne slike v katedrali v Đakovu: magistrsko delo*. Ljubljana, 2010.

²⁶ Gobić Vitolovič, Iva: *Konserviranje in restavriranje knjižnih vezav v arhivih: magistrsko delo*. Ljubljana, 2011.

²⁷ Avguštin Florjanovič, Blanka: *Minimalni konservatorsko - restavratorski posegi na starejših knjižnih vezavah: magistrsko delo*. Ljubljana, 2011.

²⁸ Černič, Marjeta: *Trajnost in obstojnost dokumentnega gradiva na papirju: doktorska disertacija*. Ljubljana, 2008.

²⁹ Dragojevič, Andreja: *Papirji iz Valvasorjeve grafične zbirke zagrebške nadškofije: doktorska disertacija*. Ljubljana, 2021.

tudi arhivistika, izrazito interdisciplinarno področje. Za učinkovite rezultate se mora približno enakovredno prepletati družboslovno, naravoslovno in tehnično znanje. S številnimi smo skupaj izpeljali različne manjše ali večje projekte in objave. V sodelovanju z RTV Slovenija smo npr. z režiserjem Jadranom Steletom pripravili tudi dva izobraževalna dokumentarna filma: *Biblija oživljena*³⁰ in *Valvasorjeva slava*.³¹

Tik pred zaključkom mojega službovanja v Arhivu RS smo 1. oktobra 2019 skupaj s sindikatom Arhiva RS organizirali strokovno ekskurzijo v Ribiški muzej v Križu pri Trstu in Cerje ter zaključili v gostilni v Selah na Krasu, kjer je nastal tudi posnetek, na katerem smo od leve proti desni: Marjana Cjuha, Stanka Grkman, Jedert Vodopivec Tomažič, Lucija Planinc, Tatjana Rahovsky in Darja Harauer.
(Foto: Roman Marinko, Arhiv RS)

Na tem mestu se vsem zahvaljujem za uspešno sodelovanje.

Skozi leta delovanja sem opazila, da so v Sloveniji muzealci in bibliotekarji veliko prepoznavnejši kot arhivisti in arhivistika. To se odraža tudi na in v stavbah, v katerih delujemo eni in drugi. Skoraj vse knjižnice in muzeji imajo neprimerno boljše in večje prostore, med katerimi je precej funkcionalno in estetsko prenovljenih zgradb ali novogradenj. Prepričana sem, da v arhivih hranimo

³⁰ Biblija oživljena, dokumentarna oddaja: <https://365.rtvsl.si/arhiv/dokumentarci-izobrazevalni/174245375> (dostop: 30. 5. 2024).

³¹ Valvasorjeva slava: <https://365.rtvsl.si/arhiv/dokumentarci-izobrazevalni/174385948> (dostop: 30. 5. 2024).

količinsko in vsebinsko izjemno pomembne dediščine (po moji oceni bistveno več kot muzeji in knjižnice), a za katero žal širša strokovna in laična javnost zelo malo ve. Upam, da bodo naslednje generacije zaposlenih v arhivih znale ustrezno nadgraditi in predstavljati pomen arhivskega gradiva, arhivskih depojev in arhivskega dela javnosti ustanoviteljem in odločevalcem.

SUMMARY

PRESENTATION OF THE NEWLY APPOINTED HONORARY MEMBERS OF THE ARCHIVAL SOCIETY OF SLOVENIA

The Archival Society of Slovenia marked the 70th anniversary of the founding of the Society by appointing seven new honorary members. The title of honorary member was awarded to Marija Hernja Masten, Dr Bogdan Kolar, Marjeta Matijević, Emica Ogrizek, Dr Zdenka Radminič Bonin, Jurij Rosa and Dr Jedert Vodopivec Tomažič.

The experts presented in the article come from a variety of fields: archival science, history, conservation-restoration to other related disciplines. However, they all have in common the dedication of their professional career to archival heritage and have left an indelible mark on the preservation of cultural heritage with their work.

In her 40-year career as an archivist, Marija Hernja Masten has made a key contribution to the restitution of archival materials and the promotion of Slovenian archives. In addition to numerous publications and monographs, Professor Dr Bogdan Kolar has made an important contribution to the development of ecclesiastical archives in Slovenia, the integration of public and church archives and the publication of archival sources. In her capacity as President of the Archival Society of Slovenia, Meta Matijević planned a number of events and tours. She also had to deal with the issue of inadequate space for depositary of archival materials while managing the Novo Mesto unit of the Historical Archives Ljubljana. Emica Ogrizek demonstrated her passion for archival science by participating in working groups and society's bodies, in addition to her dedicated work at the Regional Archives Maribor. She also actively contributed to the creation of rules and regulations for archives in Slovenia. As a member of the Archival Society of Slovenia and editor of the *Viri* series, Dr Zdenka Radminič Bonin has made a noteworthy impact on the advancement and promotion of archival science. Her contributions have been included in several professional and scientific publications. Through his vigorous activities in the field of education and research of archival materials, Jurij Rosa left a strong mark on archival science and the Archival Society of Slovenia, co-creating the archival landscape in Slovenia with interest, dedication and knowledge. Dr Jedert Vodopivec Tomažič has devoted her professional life to protecting and conserving cultural heritage and archival materials on paper and parchment. Her work has been instrumental in raising professionalism in the field of preservation, research and conservation of archival materials in Slovenia.